

LIBERTAS

Nr. 36

Juni 2001

Tema: Forsvar for globalisering, kapitalisme og frihed

ATTAC - et venstrefløjsdogme?

Jens Rohde

Den retfærdige kamp?

Klaus H. Nørskov

Tak til spekulanterne

Christopher Arzrouni

Kollektivismen og den internationale orden

Lucas Beltrán

Adam Smith Prisen 2001

CO₂ og Vejret

Flemming Juncker

Anmeldelser

Jung Chang: Vilde svaner

Sam Mendes: American Beauty

Julian Schnabel: Before Night Falls

Liberalismens vinde blæser igen

Nikolaj Gammeltoft

Tidsskriftet Libertas

ISSN 0903-9341. © Libertas

Tidsskriftet Libertas, som udgives af selskabet Libertas, er et uafhængigt tidsskrift til fremme af studiet af fri markedsøkonomi og personlig frihed.

Artikler og notiser – signerede eller usignede – udtrykker ikke nødvendigvis redaktionens, udgiverens eller medlemmernes holdninger. For indholdet hæfter alene forfatterne og redaktionen.

Tidsskriftet Libertas udkommer fire gange årligt og postomdeles til abonnenterne. Tidsskriftet er indekseret i Dansk Artikelindeks.

Ansvarshavende redaktør:

Nikolaj Gammeltoft
Gothersgade 34, 1.
DK-1123 København K
Tel. 40 37 73 23
E-mail: gammeltoft@libertas.dk

Redaktion iøvrigt:

Christopher Arzrouni, Kristoffer Bohmann, Luise Wimpffen Bræstrup, Jacob Wimpffen Bræstrup, Morten Carmel, Lars Christensen, Hans Christian Hansen, Per Henrik Hansen, Nicolai Heering, Gunnar Jacobsen, Pernille Johansson, Mikkel Kroglund, Peter Kurrild-Klitgaard, Mikael Bonde Nielsen, Ole Birk Olesen, Niels Kristian Schmidt og Anders Wivel.

Libertas Selskabet

Selskabet Libertas er en uafhængig og ikke-partipolitisk gruppe af personer bragt sammen i arbejdet for et åbent samfund baseret på den frie tanke og den frie markedsøkonomi.

Forretningsfører (administration & regnskab)

Niels Kristian Schmidt
Holsteinborgvej 14, 2.t.v.
2720 Vanløse
Tel./fax. 38 79 60 83
E-post: libertas@libertas.dk

Sekretær (arrangementer og aktiviteter):

Pernille Johansson
Tonemestervej 2, 2. Mf.
2400 København NV
E-mail: info@libertas.dk

Indlæg

Redaktionen modtager gerne indlæg af enhver art – f.eks. artikler, bog- og film Anmeldelser, noveller, essays og illustrationer (fotos, tegninger, diagrammer o.l.) – men påtager sig intet ansvar for materiale, der tilsendes uopfordret.

Indlæg sendes til redaktionen på 3.5" diskette (MS Word, WordPerfect eller AmiPro/WordPro) uden koder m.v., samt vedlagt som papirkopi.

Årsabonnement

Personligt (fire numre) kr. 190,00
Institutioner (fire numre) kr. 350,00

Tillæg for levering udenfor**Danmark og Færøerne**

Grønland kr. 50,00
Øvrige Norden kr. 25,00
Øvrige Europa kr. 30,00
Øvrige udland kr. 65,00

Adresseændringer

Adresseændringer bedes meddelt selskabet Libertas' forretningsfører. Udebliver Libertas, kan erstatningseksemplar rekvireres hos postvæsenet.

Præsidium

Bo Andersen, Michael O. Appel, Christopher Arzrouni, Rasmus Bartholdy, Kristoffer Bohmann, Otto Brøns-Petersen, Jacob Wimpffen Bræstrup, Henrik Carmel, Morten Carmel, Lars Christensen, Villy Dall, Flemming Friese-Jensen, Nikolaj Gammeltoft, Hans Christian Hansen, Jens Frederik Hansen, Nicolai Heering, Morten Holm, Gunnar Jacobsen, Henrik Gade Jensen, Palle Steen Jensen, Tage Sværke Jessen, Pernille Johansson, Martin Jul, David B. Karsbøl, Peter Kurrild-Klitgaard, Ole Kvist, Kristian Kyndi Laursen, Lisbeth Mie Nielsen, Mikael Bonde Nielsen, Rasmus Dalsgaard Nielsen, Ole Birk Olesen, Mike Polczynski, Casper Thorsted Sørensen, Dan Terkildsen, Anders Wivel, Sune Wæsel og Finn Ziegler.

WWW-hjemmeside

www.libertas.dk

E-post liste

libertas-list@libertas.dk

Indhold

ATTAC - et venstrefløjdsdogme? 3 <i>Af Jens Rohde</i>	Anmeldelser 26 <i>Sam Mendes: American Beauty</i> <i>Jung Chang: Vilde svaner</i> <i>Julian Schnabel: Before Night Falls</i>
Den retfærdige kamp? 6 <i>Af Klaus H. Nørskov</i>	Ny redaktør 31
Tak til spekulanterne århundrede 9 <i>Af Christopher Arzrouni</i>	Bidragydere til dette nummer 31
Kollektivismen og den inter-nationale orden .. 14 <i>Af Lucas Beltrán</i>	Liberalismens vinde blæser igen 32 <i>Af Nikolaj Gammeltoft</i>
CO ₂ og vejret? 24 <i>Af Flemming Juncker</i>	

ATTAC - et venstrefløjsdogme?

Globaliseringens modstandere er de værste venner, verdens fattige nogensinde får. I denne gæstekronik udstiller medlem af Folketinget for Venstre Jens Rohde det paradoksale i, at de, som kæmper for at bevare EU's landbrugsstøtte samt begrænse kapitalen og varernes frie bevægelighed, er de samme, som gør sig selv til talsmænd for verdens fattigste. For der er kun vej ud af fattigdommen for den 3. verden: frihandel.

Af Jens Rohde

Det kan forekomme som lidt af et paradoks at fastholde, at anti-globaliseringsbevægelsen ATTAC er opbygget af ideer fra den intellektuelle venstrefløj. Dels fordi det set i et historisk perspektiv kan være særdeles svært at finde det intellektuelle element i ATTACs programpunkter, dels fordi ATTACs franske udgangspunkt rummer nogle markante højrenationalistiske synspunkter, som synes at være selve grundlaget for ATTAC.

Ønsket om at standse den internationale handel med landbrugsvarer for at redde de franske bjergbønder, kampen for at mindske importen af amerikanske film og beskyttelsen af hele den franske kulturkamp er væsentlige elementer i grundlaget for det franske ATTAC – alt sammen en kamp for de gamle traditionelle franske værdier. Protektionisme i højeste potens.

Hvis man ikke vidste bedre, kunne man tro, at dette grundlag var taget direkte fra Le Front Nationals principprogram. Det ligner til forveksling. Men så kommer pludselig de gamle økonomiske dogmer frem, som kendetegner venstrefløjen: Kampen mod den grusomme kapitalismes hærgen, som skal standses med mest mulig regulering. Det er lige før, at man kunne mistænke de stakkels forsmåede franskmænd for at have indført ideen om Tobin-skatten og kampen mod pensionsfonde for at gøre sig spiselige over for andet end højrefløjen i Frankrig.

Herhjemme har venstrefløjen og en lang række velmenende mennesker ladet sig forblænde af ATTAC. Det skyldes sikkert de sympatiske mål om en mere retfærdig fordeling af verdens goder. ATTAC har simpelthen sat sig på dagsordenen med de "rigtige viljer", og alle, som stiller spørgsmålstejn ved ATTAC, fremstilles som en flok stenalder liberalister, der er imod hjælpen til verdens fattigste og ønsker at fastholde udviklingslandene i et semi-kolonialt forhold.

Frihandel nu

Men hvordan forholder virkeligheden sig egentlig? For mig er der én afgørende kamp: Frihandel nu! Sådant bør budskabet først og fremmest lyde fra de personer, som gør sig selv til talsmænd for verdens udviklingslande. Det er den bedste måde at hjælpe verdens fattigste lande. Hvorfor? Fordi frihandel skaber vækst og medvirker til, at landene kan opbygge egne sunde økonomier, der ikke er så afhængige af bistand.

Det stiller naturligvis spørgsmålet: Er frihandel så løsningen på alt? Nej, frihandel løser ikke nødvendigvis de fordelingspolitiske problemer, men frihandel skaber det potentiale for øget velfærd og vækst, som er nødvendigt for, at udviklingslandene kan få foden inden for i det globale system. Fordelingspolitik er herefter en national opgave. Det plejer venstrefløjen jo i høj grad også at slå på, når vi diskuterer EU. I det omfang lige organisationer, er dette naturligvis helt fint, men man kan ikke bare afskaffe demokratiet i en lang række lande, blot fordi vi mener at have de rigtige løsninger. Derfor er det først og fremmest vores opgave i

vesten at yde hjælp til selvhjælp. Det er en farce, at vi i Danmark såvel som i EU er nogle af de største bidragsydere af udviklingshjælp, men stadig lukker vores markeder for produkter fra de selv samme lande, som vi yder bistand til.

På trods af de klare nationalistiske tendenser i ATTAC, er det ikke skudt helt ved siden af at kalde ATTAC for venstrefløjens projekt. Særligt i Danmark har socialisterne jo sat sig på dagsordenen, og der er i høj grad tale om et holdningsprojekt fremfor et ansvarsprojekt. Den tyske forfatter Max Weber skelnede mellem "holdningsmoral" og "ansvarsmoral". Det første er der meget af i ATTAC, mens det til gengæld kniber gevaldigt med sidstnævnte.

Det kan lyde selvhævdende, men i Mod-ATTAC forsøger vi at basere os på en ansvarsmoral. Det betyder, at man vurderer konsekvenserne nøje af de forslag man fremfører og i øvrigt selv er klar til at tage konsekvensen fuldt ud af sine holdninger.

Tobin-skatten

Det er ikke nogen kunst at være for en skat på valuta-spekulationer, blot fordi man synes, at valutaspekulation er af det onde. Man må også vurdere konsekvenserne og forholde sig til det (u)holdbare i forslaget. Men det ønsker ATTAC ikke. I virkeligheden tror jeg, at mange medlemmer af ATTAC med en smule økonomisk indsigt priser sig lykkelige for, at international skat på valutahandel er umuligt at gennemføre for alle verdens lande. Så bliver det nemlig aldrig til noget, og så er det gratis at stille forslaget, og man fremstår som de gode mennesker, der da i det mindste havde gode hensigter. Men så let slipper de ikke.

Utallige økonomer har for længst lavet analyser på konsekvensen af en Tobin-skat, som den hedder. Det er jo ikke en ny tanke. Den rækker helt tilbage til 1971. Så lad os se på realiteterne: For det første eksisterer der i dag ikke en organisation, som har legitimitet eller mulighed for at administrere en global skat på valutatransaktioner. Dernæst kommer, at alene bureaukratiet ved administrationen af en Tobin-skat vil beløbe sig til enorme udgifter og mere tjene bureaukraterne end de lande, pengene var tiltænkt.

For det andet: Danmark har med de øvrige EU-lande traktatfæstet (Maastricht-traktaten art. 56), at der skal være fri bevægelighed for varer, tjenesteydelser, kapital og personer. Indførelsen af en Tobin-skat vil være et direkte brud med traktaten.

For det tredje: En Tobin-skat vil ifølge adskillige rapporter og analyser, herunder en rapport som det finske finansministerium har fået produceret, højst sandsynlig ikke ramme transaktioner af spekulativ karakter, da kurser ikke er faste, og landene ikke selv er herrer over deres inflationsmål og troværdigheden omkring disse. Derimod vil en Tobin-skat være en stor byrde for forbrugere og små og mellemstore virksomheder, som er engageret i eksport, fordi skatten rammer alle transaktioner. Det kan ikke lade sig gøre at skelne mellem den ene og den anden transaktion. Med andre ord: Man rammer primært de små.

Valutamarkedet bliver generelt anset for at være det mest effektive finansielle marked (med effektivt menes, at priserne i markedet til enhver til afspejler den tilgængelige information). Årsagen til at valutamarkedet er effektivt er først og fremmest, at det er likvidt og minimalt reguleret. Kun i et likvidt marked er der mulighed for en optimal prisfastsættelse. Årsagen til at valutamarkedet er likvidt er - spekulation. Så simpelt er det. Uden spekulation vil der ikke altid være tilstrækkeligt med markedsdeltagere til at "vædde" den anden vej. Problemet med andre finansielle markeder som f.eks. aktiemarkedet, er ikke, at der er for meget spekulation, men derimod at der er for lidt! Tobin-skattens hovedformål er at begrænse spekulation, da spekulation fejlagtigt bliver betragtet som noget "ondt". Derved begrænses likviditeten i markedet, hvilket betyder et mindre effektivt marked, hvilket igen betyder, at likviditeten bliver endnu mere flygtige. Med andre ord vil en begrænsning af likviditeten i valutamarkedet være lig med større markedsving - ikke mindre som påstået af ATTAC. Der vil altid være større prisudsving i markeder med lav likviditet end i likvide markeder.

Prisudviklingen i kunst eller liebhavervillaer er eksempler herpå. Hvem end en Tobin-skat vil ramme, så vil den under alle omstændigheder gøre stor skade. Der findes mig bekendt ikke et eneste marked der er reguleret i større omfang, som kan karakteriseres som værende effektivt. Det mest regulerede marked i Danmark er vel boligmarkedet, specielt lejeboliger, og der er næppe nogle - andet end socialdemokrater i 130 kvm. lejligheder til kr. 4.000 om måneden - som vil mene, at det er effektivt.

Det er et temmelig dårligt udgangspunkt, hvis man lader sig skræmme af socialistisk retorik eller patenter på at være det gode, som vil hjælpe de fattigste i verden. Alle empiriske studier viser, at det er ganske svært at opnå en monopol-lignende situation i et åbent økonomisk system, hvorimod lukkede eller kraftigt (politisk) regulerede økonomier, som ATTAC ønsker at fremme, snarere har haft det som regel end undtagelse, at ét enkelt eller få store producenter dominerer et marked, medens den manglende konkurrence udefra ofte tillader, at et antal små og ellers urentable producenter kan eksistere. Derfor er det paradoksalt sådan, at når et land åbner sin økonomi, så vil antallet af indenlandske producenter mindskes, medens konkurrencen vil forøges til gavn for forbrugeren inden for den enkelte sektor.

Frihandlens frugter

ATTAC er imod frihandel. ATTAC vil hellere have regulering af verdensøkonomien og protektionistiske foranstaltninger som EU's landbrugsstøtte og lukkede handelspolitik. Men tag for eksempel et land som Zambia. Her er stort set alt gået galt som følge af toldmure og statsstøtte. Det hele startede med, at Zambia valgte at følge ISI-strategien (Import Substituerende Industrialisering) for mange år siden: Luk dit land med toldmure m.m. for at beskytte din egen industri. Siden er den økonomiske vækst ikke bare gået i stå, men direkte formindsket. Mulighederne for reformer er små, og handel såvel som udenlandske investeringer i landet er så godt som ikke eksisterende. Det er en ren dødsspiral. Derimod går det fremad i andre afrikanske lande som eksempelvis Ghana og Mozambique. Disse lande er kommet på ret kurs med en ordentlig økonomisk politik og sociale reformer, der bl.a. betyder, at landene åbner sig mod udlandet. Det åbner for investeringer, samarbejde og vækst, som igen betyder, at regeringerne har noget at fordele af.

ATTACs blåøjede opfattelse af hvordan verden ser ud, og hvilke instrumenter man skal tage i brug for at overkomme pro-

blemerne, er bestemt ikke til gavn for verdens fattigste lande. Det hele bygger på romantiske drømme, som nægter at forholde sig til den virkelige verden. Toldmure har aldrig gavnet nogen, hverken forbrugere, producenter eller de lande, som udelukkes og som ikke har en produktion, som gør det muligt at svare igen med tilsvarende handelshindringer. Sammen med Jubilee 2000 har ATTAC også gjort sig til talerør for en eftergivelse af udviklingslandenes gæld. Det er såmænd meget ædelt, og flere lande gør det også. Men det gavner bestemt ikke befolkningen i et land, hvis man ukritisk eftergiver landenes gæld. Dermed mener jeg ikke, at vi skal fastholde udviklingslandene i et modtager/donor forhold, men en gældsfrigivelse skal følges tæt op af krav om reformer og overholdelse af internationale konventioner som f.eks. overholdelse af menneskerettighederne.

Endnu et eksempel: Uganda har op gennem 90'erne gennemført store reformer. Befolkningen har nydt godt af den massive vestlige bistand. Her kan nævnes investeringer, som har højet levestandarden, forbedret sundheds- og uddannelses-sektorerne, infrastrukturen og de lokale beslutningsorganer og retssystemer. På samme tid har den Ugandiske regering brugt de økonomiske ressourcer, som frigives ved at donorlande betaler for opretholdelsen af det ugandiske sundhedssystem, til at føre krig i nabo-landet Congo. En krig som godt nok startede som et offensivt angreb for at beskytte de ugandiske landsbyer i grænselandet mod overfald fra de Hutu-oprørsgrupper, som efter massakren i Rwanda har søgt skjul i den congolesiske jungle, men som siden har udviklet sig til en jagt på Congos diamanter frem for et forsvar af egen befolkning. En yderligere frigivelse af gælden til et land som Uganda vil blot frigive endnu flere ressourcer til regeringen, så jagten på diamanter og destabiliseringen af hele regionen kan fortsætte.

Der er derfor behov for en kritisk vurdering af, om landene er klar til en gældsfrigivelse. Som det er i dag vil Jubilee 2000 og ATTACs krav ikke i alle tilfælde komme befolkningerne - verdens fattigste mennesker - til gavn. Men selvfølgelig skal gælds-eftergivelser overvejes nøje.

Det er paradoksalt, at de, som kæmper for at bevare EU's landbrugsstøtte samt begrænse kapitalen og varernes frie bevægelighed, er de samme, som gør sig selv til talsmænd for verdens fattigste. Hvis man ønskede at hjælpe til skabelsen af en bedre verden, ville det være prisværdigt, om man som en start påtog som et egentligt ansvar og forholdt sig til virkningerne af ikke mindst egne forslag fremfor blot at tage patent på det rigtige holdninger. Med fare for at blive udråbt som koldkriger m.m., vil jeg sige, at hvis ATTACs politik er udtryk for noget særligt intellektuelt, så hellere være en smule dum og indtage en praktisk tilgang til globaliseringens udfordringer.

Note

ATTAC er et akronym for Action pour une Taxe Tobin d'aide aux Citoyens eller Association for the Taxation of financial Transactions for the Aid of Citizens.

Den retfærdige kamp?

Journalist *Klaus H. Nørskov* gør i denne gæste-kronik op med forestillingen om, at AIDS-epidemien i Afrika kan bekæmpes ved at inddrage medicinselskabernes patenter. Tillader man ikke medicinselskaberne at tjene penge på deres investeringer, så vil det betyde enden på privat medicinsk forskning, skriver han.

Af Klaus H. Nørskov

Hvad kan man få for 400 milliarder kroner? Ja, helt afhængigt af hvilken sammenhæng man anskuer beløber, er det enten helt latterligt mange penge, eller en klatskilling, der batter som håndkøbsplaster på et skudsår. Det er latterligt mange penge, hvis man forestiller sig dem samlet i hundredekrone-sedler på et sted. Men det er en klatskilling, hvis man taler om, hvad der skal til for fundamentalt at ændre præmisserne for denne verdens 50 fattigste lande. Vi vender tilbage til beløbet senere.

Den danske stat og de danske kommuner vil i 2001 opkræve mere end 650 milliarder kroner i skatter og afgifter. En smule af dette beløb går til de fattige lande, men langt det meste går til vores eget velfærdssamfund i hvad man vel kunne kalde en nationalegoistisk fordelingspolitik. Den sjat vi sender til den 3. verden er så vort figenblad.

Pointen her er ikke nødvendigvis, at vi skal plages af dårlig samvittighed, men snarere, at den skattefinansierede og såkaldt solidariske model ud fra en international eller global betragtning dybest set er asocial og at det – bl.a. derfor – kun er udtryk for en positiv udvikling, at globaliseringen ændrer grundlæggende på, hvad og hvordan man kan opkræve skat ved at gøre det stadigt vanskeligere at beskatte inden for rammerne af nationalstaten.

Globaliseringen gør alle rigere

Globaliseringen er med andre ord et vigtigt led i en global solidarisering, som hvis man lader den økonomiske drivkraft i globaliseringen få lov at arbejde frit, forhåbentligt og sandsynligvis også vil gøre det muligt, at hele verden bliver rigere – såvel ud fra en værdimæssig som ud fra en økonomisk betragtning.

Det er ikke en kurs, der garanterer eller tilstræber lighed. Der vil fortsat være store forskelle i indkomster og velstandsniveauer, men de svageste stillede vil få det bedre. I den sammenhæng forstår jeg slet ikke den voldsomme fokusering på forskellen mellem rig og fattig. Det er fuldstændig uinteressant for den fattige, om der er nogen der er meget, rigtig meget eller eksorbitant meget rigere end ham/hende. En hver der har rejst bare en smule i den tredje verden vil vide, at selv den mest gældsplagede og Ribers-registrerede dansker er en regulær Krøsus sammenlignet med den almindelige befolkning i de fattigere lande. Ja, selv den danske folkepensionist eller bistanndklient er ufatteligt velhavende sammenlignet med virkeligheden i disse lande. Det er en simpel konstatering, som ikke på nogen måde skal opfattes som udtryk for, at jeg mener, man er velhavende som dansk folkepensionist.

Nu er der mange grund til fattigdommen i den 3. verden. Den vestlige verden må bære sin del af ansvaret med først en skånselsløs imperialisme og derefter en komplet forfejlet ud-

soning med hjælp til de forkerte mennesker og dermed med understøttelse af voldsregimer og totalitarisme af værste skuffe. De seneste år er det imidlertid som om, at der er sket et skifte – faktisk lidt i takt med at globaliseringen for alvor har taget fart.

Man må ikke lukke øjnene for, at verdens fattigdoms-problemer stadig er deprimerende store, men pointen er, at andelen af verdens befolkning, der lever i armod, trods alt er faldet en smule. En væsentlig del af forklaringen er Kina, hvor man har løftet mange over fattigdomsgrænsen på få årtier. Det er sket gennem en økonomisk vækst båret af gradvis indførelse af privat ejendomsret. En politik, der samtidig har sigtet målrettet mod at tiltrække udenlandske investeringer – og altså udnytte globaliseringen. Kina har bevist, at den private ejendomsret og respekten herfor er en afgørende faktor, hvis man vil bekæmpe fattigdommen.

Så er der en række forhold, man kan og bør tage op til diskussion i forhold til Kina. Det gælder selvsagt Kinas massive problemer omkring menneskerettigheder og borgernes rettigheder i det hele taget. Det gælder miljøforhold. Og det gælder de til tider diskutabile metoder, hvorpå vestlig teknologi er blevet implementeret. Det er næppe for meget sagt, at der ikke i alle tilfælde har været totalt respekt for andres patentrettigheder og mønsterbeskyttelser. Men tilbage står, at man med den private ejendomsret og adgangen til at producere i egen interesse og til egen profit som udslagsgivende faktor, har løfte flere hundrede millioner ud af fattigdom. Det er helt givet den effektiveste fattigdomsbekæmpelse verden har set siden vesten blev industrialiseret – ja, måske nogensinde.

Bekæmpelsen af AIDS i den 3. verden

Lad os vende tilbage til de 400 milliarder kroner. Det er i runde tal det beløb, verdens private medicinalindustri årligt forsker for. Jeg skal ikke bevæge mig ind i en diskussion om, hvorvidt det er meget eller lidt. Jeg har – som alle andre – hørt udsagn om, at alt for mange af disse penge går til at forsøde livet for folk, der lider af vestlige velfærdssygdomme. Det er sikkert rigtigt. Men samtidig har foreløbig to lande nu anfægtet medicinalindustriens patenter med det angivelige formål at sikre deres indbyggere adgang til billig medicin til bekæmpelse af AIDS. Så helt uinteressant kan den private forsknings resultater så ikke være.

Første forudsætning for at man nu eller i fremtiden bliver i stand til at bekæmpe HIV og AIDS, er, at der overhovedet udvikles virkningsfulde præparater. Og det er i den forbindelse ganske givet først i det øjeblik, hvor der udvikles en vaccine mod HIV, at der for alvor er taget skridt til at få sygdommen under kontrol.

Men kendsgerningen er dog, at der er udviklet forskellige kombinationsbehandlinger, som i hvert fald i en periode, har

vist sig at kunne holde sygdommen under kontrol og dermed både kan forlænge patienternes liv og i markant grad forøge deres livskvalitet. Skal da ikke så mange som muligt af denne verdens AIDS-syge, have adgang til en sådan behandling? Jo, det mener jeg helt bestemt. Bør man da ikke have sympati for Sydafrikas regering, når den via national lovgivning søger at sætte andre landes personers eller virksomheders retskrav i form af patenter ud af kraft? Igen vil jeg sige ja – forudsat, at det alt i alt er det, som nu og i fremtiden giver det bedste udgangspunkt for at behandle AIDS og andre nuværende og fremtidige sundhedsmæssige katastrofer. Og her mener jeg nok, man må sætte alvorlige spørgsmålstegn ved den sydafrikanske regerings handle måde – og ved dens motiver i det hele taget.

TRIPS-aftalen

Kendsgerningen er, at man med internationale konventioner i hånden kan sikre sig den medicin man ønsker, ved at erklære en slags lægelig nødværge under det, som man i WTO-regi kalder TRIPS-aftalen (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights). Denne aftale sikrer netop, at patenter og rettigheder på medicinalområdet ikke må stå i vejen for bekæmpelse af helbredsmæssige katastrofer, som for eksempel den der i disse år har ramt det sydlige og centrale Afrika.

Hvorfor har Sydafrika da alligevel valgt at gennemføre en lovgivning, som uden for dette regi krænker patenthaverne? Jeg kan ikke påstå, at jeg kender motiverne, men det må være enhver tilladt at spekulere og tanken om, at det på længere sigt giver mulighed for at producere kopimedicin, som kan sælges tilbage på verdensmarkedet, er jo nærliggende. Hensynet til AIDS-patienterne kræver i hvert fald ingen national lovgivning. Og i virkeligheden er det store spørgsmål, hvor mange borgere i ulande, der egentlig kan hjælpes af de nye avancerede behandlingsformer. De kræver så vidt jeg forstår meget regelmæssig og sund kost. Meget hyppig medicinering og i det hele taget adgang til regelmæssighed og en række velstandsprodukter som helt uafhængigt af den verserende debat ikke er tilgængeligt i de lande, vi her taler om. Det er måske så grunden til, at man ikke har påkaldt sig TRIPS for længst?

Spørgsmålet er derfor langt snarere hvordan vi her og nu skaber rammer, der kan redde flest muligt AIDS-syge. Og i den sammenhæng spiller mængden og typen af bistand til de ramte lande en helt afgørende rolle. Rammerne for at skaffe medicinen er, som man vil kunne se, til stede. Selv hvis medicinalindustrien i strid med al sund fornuft skulle vælge ikke at samarbejde med verdenssamfundet i denne sag. Alle signaler tyder imidlertid på, at medicinalindustrien gerne samarbejder. Men det må være til at forstå, at man ikke som industri kan tillade, at de resultater som man har investeret milliarder i at nå, ikke skal kunne kapitaliseres. Man kan vende sagen om og konstatere, at det vil betyde enden på privat medicinsk forskning – og formodentlig på megen privat forskning i det hele taget. For en sådan sag vil selvfølgelig hurtigt få afsmittende virkning på andre områder.

Kilden tørrer ud

Hvis vi tvinger medicinalvirksomheder til at forære deres forskningsresultater væk, tørrer kilden ganske enkelt ud. Der skal være penge at tjene, når man investerer milliarder af dollars. Det følger derfor logisk, at vi i en sådan samfundsorden slet

ikke ville have resultater fra privat forskning, som er værd at nævne. Og opgaven med at skabe de nødvendige medicinske og behandlingsmæssige gennembrud ville derfor være overladt til de offentlige sektorer, om hvem man da skulle forvente, at de skyndsomst allokterer skatte kroner til at udvikle medicin til at behandle mennesker i en fjern afkrog af verden på bekostning af hjemlige hofter, hjerter og skrumpelever. Det kræver en meget ædel regering på et meget tidligt tidspunkt i valgperioden, for at man kan forestille sig noget i den retning med volumen.

Den løbende diskussion i Danmark om ulandsbistanden viser meget godt, at det næppe er der, man som dansk politiker, kan regne med at skrabe stemmer sammen til en flertalsregering. Der er ganske enkelt ret få stemmer og derfor også begrænset politisk momentum i at tale den fattige verdens sag. Jeg gad vide, hvor meget der forskes i tropemedicin på offentlige danske forskningsinstitutioner. Man må konstatere, at netop det offentlige system i udpræget grad agerer isolationistisk – det er prisen for den demokratisk besluttede og skattefinansierede velfærdsstat. Jeg ved at dette er et liberalt tidsskrift, men eftersom jeg er gæsteskrubent vil jeg tillade mig at konstatere, at der også er mange fordele knyttet til den model. Det er bare fordele, som kun kommer en meget eksklusiv skare til gode – nemlig de der har det til fældes, at de er født eller har opnået indfødsret i smørhullet Danmark.

Både vi og i særdeleshed den fattige verden står sig derfor i udtalt grad bedst ved at give industrien vilkår, der gør, at det er profitabelt at udvikle medicin – ellers hører udviklingen op eller drosles ned. Industrien har ingen interesse i at udvise national chauvinisme. Hvorimod man ved at overlade beslutninger og ressourceallokering til det politiske system i sidste ende ville øge fokus på vestlige overflodssygdomme (for det er jo vores penge) og samlet set mindske interessen for sygdomme, som findes på steder, hvor der ikke bor vælgere. Det er den paradoksale sammenhæng som man skal være opmærksom på, inden man kaster sig frådende over de medicinalvirksomheder, der har anlagt sag mod Sydafrika.

Hvis der herefter er enkelte, som får det lidt skidt ved at høre det selvtilfredse danske menighedskor, der i disse tider bakker op om ATTAC-bevægelsen, så kan det måske være en trøst, at disse sammenhænge må stå ret klart for de vestlige beslutningstagere, blandt hvilke, der dog desværre synes at være enkelte, som kan se en potentiel politisk gevinst i ATTAC. Jeg opfatter det derfor ikke som noget særligt realistisk scenarie, at den private forskning nationaliseres, eller at der i det hele taget tages skridt imod den. Men hvis den megen støj bruges til at stoppe liberaliseringen af verdenshandlen eller endog til at genindføre protektionisme, på områder, hvor man omsider var kommet af med den, så er det stadig en høj pris at betale. Og igen må man konstatere, at det er de fattige lande, der betaler den højeste pris. For det er nemlig de lande hvor omkostningerne er lavest, at man profiterer mest af frihandel.

Det er så – i parentes bemærket – en smule morsomt i ATTAC at støde på et par af de kamptrænede EU-modstandere. De er frygteligt bekymrede for de små landes skæbne i globaliseringen, hævder de. Det er nu tankevækkende, at det eneste virkeligt alvorlige forsøg på at give politisk svar på globaliseringen – nemlig Europa-Kommissionen – der i høj grad er etableret for at give de små lande vægt i forhold til det store i Europa, altid har været den erklærede hovedfjende for netop

EU-modstanderne. Nå, sandheden er jo, at de og deres kampfælder i reglen er at finde, hvor der er mest muligt bagstræb komprimeret på mindst mulig plads. Og det beskriver vel for så vidt også meget godt ATTAC som bevægelse.

Samlet set vil globaliseringen øge sandsynligheden for, at vi kan bekæmpe fattigdommen i denne verden. Det vil også være en politisk opgave – men midlerne skal være til rådighed – ellers nytter de gode viljer ikke. Det gælder økonomisk og det gælder i relation til forskning og udvikling. Hvilken samfundsorden er det, der samlet set gør os bedst i stand til at møde disse udfordringer? Jeg tror at de igangværende angreb på medicinalindustriens rettigheder i sidste vil ende med en ødelæggende rikoche mod de fattige lande og deres svære kamp mod disse meget alvorlige sygdomme. AIDS er en af dem. Hvad med Malaria? Hvad med Kolera. Hvad med den globale dræber som vi end ikke har hørt om endnu fordi den først rammer os om ti år. Jeg ved ikke om 400 milliarder er meget eller lidt. Men det er i hvert fald meget bedre end ingenting og derfor et fejlgreb af dimensioner at lade den kilde tørre ud.

I sidste ende vil en effektiv kamp mod disse sygdomme selvsagt være afhængig af meget andet end medicin til behandling. Jeg har været inde på det: Vaccine, ordentlige forhold at behandle under. Ordentlig kost og hygiejne. Alt sammen noget der kræver investeringer og frem for alt en bistandspolitik der sigter mod at skabe vækst i de berørte lande. Danmark er på rette vej med programmer der skal stimulere de private sektorer og understøtte teknologioverførsel og den vej rundt skabe profitabel produktion og beskæftigelse. Der til kommer måske det vigtigste overhovedet: Forebyggelse. Det vil være helt formålsløst at pege fingre af den hidtidige indsats i de relevante lande. Men det er klart, at det bedste resultat man overhovedet kan opnå er gennem formidling, at undgå, at folk bliver syge.

Tak til spekulanterne

Investering og spekulation i valuta er ikke et onde, men en nødvendig del af en velfungerende markedsøkonomi. Spekulanterne påtager sig en risiko, som virksomheder ikke ønsker at tage i forbindelse med prisfastsættelsen på deres produkter. Med udgangspunkt i de liberale tænkere Karl Popper og F.A. Hayek forsvarer cand.scient.pol. Christopher Arzrouni valutaspekulation mod angreb fra højre- og venstrefløjen.

Af Christopher Arzrouni

Den nysocialistiske bevægelse ATTAC blev dannet i 1998 med henblik på at bekæmpe den såkaldte neo-liberale globalisering. Fjenden er først og fremmest finanskapitalen.

“Financial globalisation increases economic insecurity and social inequality. It bypasses and devalues people's choices, democratic institutions, and sovereign nations responsible for the common good. In their place it puts a logic that is purely speculative and only expresses the interests of multinational corporations and financial markets” (ATTAC's platform, juni 1998).

Et af ATTAC's hovedpunkter går ud på at lægge skat på kapitalbevægelser. Heraf navnet (Action pour une taxe Tobin d'aide aux citoyens). Man vil forhindre spekulative angreb på svage økonomier og skaffe penge til udviklingslandene. Sådan lyder de officielle forklaringer.

Men dertil kommer et slet skjult ønske om at straffe den internationale finanskapitalisme for dens påståede ugerninger. Spekulation bliver betragtet som det store dyr i åbenbaringen. I følge ATTAC's formand, Bernard Cassen er “finansmarkederne lige så frihedsberøvende og dødbringende på international skala som de værste politiske og militære diktaturer i moderne tid”. (Cassen, tale 24. juni 1999).

ATTAC's budskab er ikke faldet på stengrund. Det har tværtimod fået opbakning fra den danske statsminister, Poul Nyrup Rasmussen, der ser ATTAC som en måde for den politiske magt at genvinde kontrollen med markederne.

“Der kommer en tid, hvor vi globalt vil være i stand til at håndtere den såkaldte Tobin-skat. Budskabet fra masser af unge mennesker rundt omkring i verden er mere politik og lidt mindre marked. Eller sagt på en anden måde: jordkloden har brug for et menneskeligt ansigt omkring den direkte markedsøkonomi. Det mener jeg, at de unge har ret i” (Poul Nyrup Rasmussen, Aktuelt 31. januar 2001).

Hadet til spekulanter

I betragtning af, at ATTAC kontrolleres af gammelkendte venstrestremister, er det egentlig overraskende, at bevægelsen har fået så megen opmærksomhed. En af grundene er, at man er gået direkte til angreb på “spekulanterne”. I store dele af det politiske spektrum trives et irrationelt had til spekulation.

Hadet til spekulanter er ikke af ny dato. Lenin var en fremtrædende fortaler for, at alle spekulanter skulle skydes. Den holdning har også til dels gjort sig gældende i danske venstreorienterede miljøer. I den dokumentariske skildring af den danske arbejderbevægelses historie Plads til os alle, kan man læse, hvordan syndikalisterne under “en af deres mere vilde aktioner” stormede børsen i 1918 og “tævede spekulanterne

ud af bygningen”.

En spekulant er angiveligt et udskud, der tjener penge på andres lidelser ved at fremprovokere kriser og profitere af dem. Sådan er den socialistiske version af spekulation. Og den har åbenbart slået rødder langt ind i det borgerlige Danmark.

“Gør en valuta-spekulant sur”. Sådan lød overskriften på en konservativ pjece i forbindelse med euro-valgkampen i 2000. En i og for sig humoristisk overskrift, som blot led af én væsentlig mangel: Den cementerede billedet af valutaspekulanter, som mennesker, der fortjener at blive sure, arbejdsløse, sat ud af spillet o.s.v. Både fordi deres handlinger angiveligt er skadelige, og fordi de sætter politiske beslutninger ud af kraft (hvad der i sig selv opfattes som uacceptabelt).

I et radiointerview på P1 den 8. januar gav Per Stig Møller – det konservative folkepartis fremmeste tænker – udtryk for, at spekulation er skadelig.

“Hvis du skal have et frit marked, så skal du beskytte friheden på markedet. Og du beskytter ikke friheden på markedet, hvis markedet i virkeligheden går ud på, at nogle skal maksimere nogle enorme indtægter på manges bekostning. Det er den økonomiske friheds paradoks, som jeg er inde på der. Du kan ikke have økonomisk frihed, hvis ikke du har en overvågning og regulering af friheden - for ellers forsvinder friheden. (...) 95 pct. af alle de valutatransaktioner, som finder sted i løbet af dagen i dag, overhovedet ikke har noget med varer og tjenesteydelser at gøre. Det har noget at gøre med, at nogle vil have en rentegevinst, en hurtig valutagevinst. Så må man finde systemer, som gør, at den spekulation, der kan finde sted mod befolkningen, mod lande og derved potentielt totalt ødelægge arbejdsmarked og produktionsmuligheder, at den bliver standstøt”.

Det er underligt. Strengt taget er spekulation jo intet andet end at “købe billigt og sælge dyrt” – svarende til, hvad enhver købmand forsøger på markedet. Hadet til spekulanter er irrationelt. Spekulanter er blot et andet ord for investorer - og investorer er generelt mennesker, der søger at tjene penge. Valutaspekulanter er blot mennesker, der handler med valuta i stedet for at handle med en hvilken som helst anden vare.

De “borgerliges” traditionelle sympati for markedet gør da også, at man kan fornemme en vis skelnen i socialister og “borgerliges” holdninger til spekulation.

Socialisterne er imod al spekulation – uanset om det gælder handel med varer og tjenesteydelser eller handel med valuta. Baggrunden er den primitive tro på, at der findes en sand (retfærdig) pris, og at arbejderne kan komme til at betale mere, end hvad varen eller kapitalen er værd.

De “borgerlige” er derimod først og fremmest modstandere af spekulation i pengevæsenet. Man kan gisne om, at det har i hvert fald to årsager. En traditionel religiøs årsag, hvorefter

ter det både i jødedommen og kristendommen har været ilde-
set at tage rente, dvs. at tage sig betalt for at stille penge til
rådighed. En lige så traditionel grund til at se med skepsis på
finanskapitalen var undren over, at man kunne tage sig betalt
for noget, der var "arbejdsfrit".

Per Stig Møller bruger ikke disse to argumenter. Men han
opsummerer sådan set alligevel modstanden mod spekulation
meget godt. Han har noget imod "enorme indtægter", at det
angiveligt sker "på andres bekostning", at det "ikke har noget
med varer og tjenesteydelser at gøre", og at det kan "ødelægge
arbejdsmarked og produktionsmuligheder".

Spekulation er gavnlig

Det er muligt, at Møller ser et fordelingsmæssigt problem i de
gevinster, som spekulation skaber. Men disse er vel ikke så
forskellige fra de fordelingsmæssige "problemer", som opstår
andre steder i erhvervslivet. Møllers kritik går derfor nok på
sammenhængen mellem gevinsterne og spekulationen.

Paradoksalt nok er valutamarkedet et af de markeder, der
i højeste grad lever op til lærebogsdefinitionen af et marked i
"fuldkommen konkurrence". Det er karakteriseret ved utrolig
mange aktører, mange transaktioner, ingen kan gøre sig håb
om at påvirke prisen permanent, og det som handles er sådan
set ganske standardiseret. Alligevel er valutamarkedet
omgærdet af en vis foragt i politiske kredse. F.eks. i Per Stig
Møllers verdensbillede.

Det virker egentlig underligt at påstå, at spekulation i va-
luta ikke har noget med varer og tjenesteydelser at gøre. Det
må skyldes manglende indsigt i, hvordan valutamarkedet fun-
gerer, og hvordan spekulanter opererer.

Investering og spekulation i valutamarkedet er skabt for at
overføre risiko fra produktive virksomheder, der ikke ønsker
usikkerhed omkring prisfastsættelsen af deres produkter. Ri-
sikoen overføres til investorer der er villige til at overtage denne
risiko i håbet om en fortjeneste. Dermed bliver markedet lik-
vidt, så selv meget store beløb kan omveksles hurtigt og smer-
tefrit, når virksomheder har behov for det.

Uden den spekulative interesse ville likviditeten ikke være
til stede. Dermed ville valutamarkedet blive langt mere usta-
bilt end tilfældet er i dag. I dag foregår hovedparten af valuta-
handelen i euro, dollar, yen, schweizerfranc og pund. I disse
valutaer eksisterer et yderst smidigt og effektivt marked. De
valutaer, som løber ind i problemer er netop dem, hvor marke-
det ikke har optimale betingelser.

Alligevel taler ATTAC om at kaste "grus i maskineriet"
med en Tobin-skat. Og de har ganske ret. Grus i maskineriet
vil virke generende.

En Tobin-skat på valutatransaktioner ville påføre erhvervs-
livet en direkte skatteudgift og en væsentlig meromkostning
på grund af den stigende usikkerhed og illikviditet i markedet.
Tobin-skatten vil især ramme de investorer, der bibringer nød-
vendig kapital til udviklingslandene. De investorer, der vælger
at investere i lokale virksomheder i den vestlige verden, går til
gengæld fri. (Morsom måde at bedrive ulandsbistand).

Dermed straffer Tobin-skatten de investorer, der er med
til at udvikle de svage økonomier.

Rationalet bag spekulation

Spekulation er udtryk for at markedets aktører hele tiden for-
søger at lære hvor markedet er på vej hen. Tobin-skatter vil
derfor også dæmpe den læreproces, hvilket selvfølgelig vil be-

tyde større risiko for at mange aktører laver fejl. Altså kan
Tobin-skatter føre til større udsving, ikke mindre.

I medierne diskuteres spekulation næsten aldrig som den
opdagelsesproces, det i virkeligheden er. Måske fordi det er en
proces, der foregår for fjernt fra intellektuelles verden. Den
viden, der er spredt i samfundet og som skaber tendenser til
ligevægt i det økonomiske liv er ikke teoretisk eller teknisk
viden, men praktisk viden om konkrete situationer.

"The skipper who earns his living from using otherwise
empty or half-filled journeys of tramp-steamers, or the estate
agent whose whole knowledge is almost exclusively one of
temporary opportunities, or the arbitrageur who gains from
local differences of commodity process - are all performing
eminently useful functions based on special knowledge of
circumstances of the fleeting moment not known to others
(...) It is a curious fact that this sort of knowledge should
today be regarded with a kind of contempt and that anyone
who by such knowledge gains an advantage over somebody
better equipped with theoretical or technical knowledge is
thought to have acted almost disreputably" (Hayek 1948 :80-
81)

Økonomien har længe kendt til begrebet "arbejdsdeling".
Hayek understreger vigtigheden af "vidensdeling". Man må
tage højde for den fragmentering af viden, der er i samfundet.
Hvert enkelt samfundsmedlem kan kun besidde en lille del af
den samlede menneskelige viden og er dermed uvidende om de
fleste facts i samfundet.

Den viden der skinner igennem markedspriserne er ikke
bare den praktiske viden som den indehaves af millioner af
aktører. Det er også viden som ingen af dem har som individer,
selv ubevidst. Det er "systemisk" viden, viden genereret af
markedsprocessen og som tilhører hele samfundet snarere end
nogen af dets separate medlemmer. Det er systemisk viden
der bliver ødelagt eller spildt, når nogen forsøger at rette eller
planlægge markedsprocesserne.

Den spontane markedsorden kan, fordi den ikke er be-
vidst skabt af mennesket, magte uvidenhed, som vi alle har om
de utallige fakta som vort samfund er afhængigt af. Den spon-
tane sociale orden kan bruge den fragmenterede viden (viden
spredt mellem millioner af mennesker) på en måde som en
holistisk planlagt orden ikke kan. Den spontane sociale orden
kan gøre brug af den praktiske viden, der ligger i menneskers
vaner og tilbøjeligheder. Vores civilisation hviler på, at vi kan
bruge meget mere viden end vi personligt indehaver takket
være markedets spontane orden.

Markedets positive konsekvenser

Markedet er én stor opdagelsesproces. Og iværksætterne er
de opdagelsesrejsende. De træder de første spor i junglen, og
åbner den dermed for andre - mindre modige. Den modige
iværksætter - entreprenøren - afdækker om der findes et mar-
ked for en bestemt slags produkter. Olien, der driver værket,
er profitten. Det er belønningen for at tage en chance. Marke-
det gør det muligt at bruge sin egen viden til at gøre sine egne
opdagelser for sin egen skyld, men alligevel gavne andre samti-
dig.

Succes på markedet afhænger ikke af, om folk arbejder
hårdt, men om at de opdager - og opfylder - andre menne-
skers behov. Markedssystemets belønninger er ikke "retfær-
dige" belønninger for indsats eller personlig fortjenstfuldhed.
Det kan godt være, at man har arbejdet hårdt - men på at lave

noget juks. Ofte vil producenterne blive skuffet, fordi de har overvurderet efterspørgslen efter deres produkter. Markedets belønninger afspejler den værdi, som en vare har for andre. Markedets belønning er et incitament - en tilskyndelse - til fremtidige handlinger, der vil komme andre til gode.

Men behøver man virkelig profit? Tages den ikke fra kunderne? Og behøver man finde sig i al det spild, der følger af, at virksomheder konstant går fallit? Det går jo ud over medarbejdere, aktionærer o.s.v.? Var det ikke muligt at frasortere de uønskede elementer ved markedsøkonomien - men alligevel beholde den fantastiske kreativitet, de nye veje, opdagelserne? Kunne man ikke bare erstatte den selvstændige iværksætter med den statsansatte forsker?

Et planøkonomisk system kunne jo i princippet tilrettelægges med henblik på opdagelser. Man kunne jo sætte en hær af analytikere til at undersøge, hvad folk virkelig har brug for. Og så levere det - i passende mængder og passende kvaliteter. Problemet er blot, at ingen skrivebordsundersøgelse reelt kan afdække forbrugernes behov - eller hvor stærkt forbrugerne ønsker noget. Ofte ved forbrugerne nemlig ikke selv, hvad de har behov for, før de har prøvet det.

Den rolle, som iværksættere - og spekulanter - spiller, kan ikke erstattes med forskning. Forskere gætter. De tager ingen risiko. Økonomiprofessoren gætter på, hvordan kurserne udvikler sig. Han deltager sjældent på aktiemarkedet. Erhvervsministeren opnår stemmer på at foreslå nye initiativer. Men hun skal ikke sætte dem i gang af egen lomme.

Spekulanternes rolle

Priserne sammenfatter en masse ukendte menneskers formål på en enkel måde. Priserne videresender kun den aller mest nødvendige information.

Nu kan man selvfølgelig påstå, at den enkelte borger er offer for priser, der er fastsat af nogle helt andre. Af valuta-spekulanter o.s.v. der tjener penge på at købe billigt og sælge dyrt - uden nogen forbindelse til, hvad varerne reelt koster.

Men i markedssystemet er der ingen snyltere. Ingen "unyttige professioner" - i modsætning til, hvad moderne socialister fastholder i bogen "Borgerlige ord efter revolutionen".

"Endvidere er man i højrelejren forpligtet til at udtrykke og vise respekt for spekulanter, bolighajer, selskabstømmere, ejendomsmæglere, erhvervsjournalister, bissekræmmere, mellemhandlere, skatteflygtninge, kommanditister, reklamekonsulenter, sidegadevekslerer og andre, der ikke har produceret noget som helst eller skabt en eneste ærlig arbejdsplads, men ene og alene beriget sig ved at manipulere andre mennesker" (Dahl m.fl. 1999 :32).

Det er interessant at Dahl m.fl. nævner "mellemhandler" som profession. Det er jo ikke en profession i egentlig forstand. Det er til gengæld en udmærket paraply-begreb for mange af de professioner, som Dahl i øvrigt beskriver.

Mellemhandleren - dvs. valutaspekulanten, ejendomsmægleren, shippingmanden og konsulenten m.fl. - sælger viden. Og den viden er med til at holde allokeringen af ressourcer i gang. Shippingmanden tjener til føden ved at udnytte fragtskibe, der ellers ville være tomme. Valutahandleren, der tjener penge på forskellene i valutakurser, er med til at gøre systemet mere stabilt. Det kan nemlig betale sig at købe og sælge indtil det punkt, hvor valutakurserne udjævner sig i de forskellige lande. Den valutauro, man f.eks. har oplevet i 90'erne, skyldtes, at politikerne hindrede valutakurserne i at tilpasse sig løbende.

De holdt så at sige låget nede over den kogende gryde.

"Mellemhandlere" f.eks. spekulanter har altid haft et dårligt navn, fordi deres rolle i arbejdsdelingen ikke er så enkel at forstå. Investering og spekulation i valutamarkedet er f.eks. grundlæggende skabt af nødvendigheden for at overføre risiko fra produktive virksomheder, der ikke ønsker usikkerhed omkring prisfastsættelsen af deres produkter, til investorer der er villige til at overtage denne risiko i håbet om en fortjeneste. Dette skaber en absolut nødvendig markedslivviditet, der gør, at selv meget store beløb kan omveksles hurtigt og smertefrit, når virksomheder har behov for dette. Uden den spekulative interesse ville sådan likviditet ikke eksistere, og valutamarkedet ville blive langt mere ustabil end tilfældet er i dag.

George Soros og kritikken af finansmarkederne I 60'erne og 70'erne var det på mode at beskyldte det kapitalistiske system for alverdens ondt. Da Muren faldt og Østblokken smuldrede forstummede kritikken en kort overgang. Selv venstreorienterede intellektuelle indså, at økonomisk og politisk frihed går hånd i hånd.

Nu begynder kritikken af kapitalismen åbenbart at tage til igen. Senest med ATTAC. Og kort forinden har også den ungarsk-fødte milliardær og spekulant George Soros kastet sig ud i et voldsomt angreb, hvor han beskylder kapitalismen for at have lighedstræk med totalitære ideologier som kommunisme og nazisme. Det skyldes ifølge George Soros, at kapitalismen gør krav på at have fundet den absolutte sandhed.

Den påstand er selvfølgelig noget pjat. "Kapitalismen" gør ikke krav på noget som helst. Den er et blot produktet af, hvad mennesker gør med deres ejendomsret. Kapitalismen har ingen dogmer om, hvad folk skal bruge deres penge til. Nogle vil bruge dem på sig selv. Andre vil bruge dem på deres familie. Nogle vil købe økologiske varer. Igen andre vil gøre som George Soros og bruge deres sparepenge på at fremme demokrati.

En af Soros' helte er filosofen Karl Popper. Stakkels Popper er en meget misforstået man. Så måske var det på sin plads at påpege hans enighed med F.A. Hayek i, hvordan markedet fungerer.

Popper lagde vægt på, at mennesker kunne eksperimentere frit, f.eks. på markedet. Hver gang en køber eller en sælger handler med hinanden, foregår der et eksperiment. Når vi handler individuelt på markedet, er det muligt at gennemføre langt flere eksperimenter, end hvis staten handler på vores vegne. Det er baggrunden for, at Popper tilsluttede sig markedsøkonomiske principper.

Men det er som om Soros fuldstændig har overset Poppers argumentation. I stedet stirrer han sig blind på, at en stor del af vore dages økonomer tager udgangspunkt i tanken om "fuldkommen konkurrence". Den tankegang hviler på, at frie markeder altid vil være overlegne under bestemte forudsætninger. Det er f.eks. forudsætningen om fuldstændig information og om et stort antal markedsdeltagere. Hvis man antager, at disse forudsætninger er opfyldt, er man i en tilstand af "fuldkommen konkurrence". Så vil der heller ikke være "overnormal" profit. Og så kan man ligefrem matematisk bevise, at frie markeder sikrer en optimal ressourcefordeling.

Det er en interessant intellektuel øvelse. Problemet ligger imidlertid i forudsætningerne. Vi ved jo, at der aldrig er fuldstændig information på markedet. Tværtimod. De rer også masser af "overnormal" profit. Og derfor har Soros for så vidt ret i, at en stor del af vore dages økonomer bygger deres tænk-

ning på et forkert udgangspunkt.

Men den form for økonomisk teori, som Soros kritiserer, er ikke "laissez-faire kapitalisme". Hans kritik er i virkeligheden rettet mod den almindelige neo-klassiske lærebogs-økonomi og dens forudsætninger om fuldkommen konkurrence. Det morsomme er, at netop denne teori i dag bruges som udgangspunkt for de fleste statsindgreb.

Den neoklassiske økonomi tager udgangspunkt i den foldele påstand om, at markedet først er effektivt, når det er "fuldkomment". Når man så til sin store "overraskelse" konstaterer, at markedet alligevel ikke er fuldkomment, må staten gribe og dens økonomiske rådgivere gribe ind for at gøre det fuldkomment.

Det er et dårligt argument mod kapitalismen, at nogle økonomer tager et forkert udgangspunkt. Andre økonomer afviser tanken om fuldkommen konkurrence. De påpeger netop, at fordelene ved kapitalisme (eller rettere frie markeder) hviler på erkendelsen af vores ufuldkomne viden! Vi er fejlbarlige individer. Derfor skal vi have mulighed for selv at lære af vores fejl ved egne erfaringer på markedet - ikke gennem statsligt formynderi.

Hvis der fandtes fuldkommen viden, var det slet ikke nødvendigt at have markeder. Så kunne en oplyst planlægger jo sidde på sit regeringskontor og fordele ressourcerne. Nej, markedet er nødvendigt p.g.a. manglende viden. Og viden bliver opdaget p.g.a. muligheder for profit.

Det frie marked handler om at stille sin viden til rådighed for andre og dermed udnytte en profitmulighed. En shippingmand udnytter sin viden om tomme skibe til at sælge ledig kapacitet. En spekulant udnytter sin viden om undervurderede kurser til at opkøbe valutaer. En grønthandler opdager at folk vil betale ekstra for en ny eksotisk plante. Gennem individuel handlen på markedet sker der det paradoksale, at man stiller sin viden til rådighed for andre. Ganske vist mod betaling. Det er ikke særlig "fuldkomment". Men det er vel ikke helt urimeligt.

Markedsprocessen går ud på at opdage viden. Mennesker og virksomheder gør deres forsøg, lancerer et nyt produkt, tager måske fejl, går fallit, og prøver igen med noget andet. Denne prøve-fejle-proces er beskrevet af filosofen Karl Popper, der åbenbart er George Soros' forbillede. Præcis samme proces er beskrevet af økonomen F.A. Hayek, der ifølge Soros er "en af laissez-faire apostlene".

Både Popper og Hayek så det frie marked som en opdagelsesproces, hvor iværksættere med ufuldkommen viden havde mulighed for at blive klogere ved gentagne eksperimenter.

Troen på, at regeringer kan skabe fuldkommen konkurrence er rent vanvid. Regeringer ved endnu mindre om, hvad der foregår på markedet end markedsdeltagerne selv. Derfor er "regerings-fejlene" altid større end "markeds-fejlene". Der er med Poppers ord tale om en "logisk asymetri".

Hvis George Soros virkelig tog Karl Poppers filosofi alvorligt, ville han slå koldt vand i blodet, før han kritiserede markedets spontane orden. Soros er selv det bedste bevis på, at markeder trods alle deres fejl er overlegne i forhold regeringer. Da Soros tjente milliarder ved at spekulere mod pundet i 1992 afslørede det, at Storbritanniens regering havde forsøgt at fastholde sin valuta på en urealistisk kurs.

Regeringer skaber ustabilitet. Det burde have været konklusionen på Soros artikel. Det er regeringerne, der nægter

østeuropæiske varer adgang til vestlige markeder. Det er regeringerne, der gennem fejlslagen økonomisk politik give spekulanterne mulighed for hurtig profit.

Kapitalismen findes aldrig i rendyrket form. Men der findes masser af kapitalister, der udnytter regeringernes dumheder. Milliardæren George Soros er et godt eksempel på en fri-markeds entreprenør, der ved sine gerninger afslører statsindgrebenes hulhed. Det er bare synd at Soros ikke forstår, den gavn han selv gør. Men det har jo heller aldrig været nogen afgørende forudsætning for at deltage på markedet!

Reference

Antorini, Henrik Dahl, Lars Goldschmidt, Jens Reiermann og Signe Wenneberg (1999): *Borgerlige ord efter revolutionen*, København: Gyldendal.

Cassen, Bernard (1999): *The Dictatorship of the Markets? Another World Is Possible*. Tale afholdt ved møde 24. juni 1999 i Paris arrangeret af ATTAC - kan findes på www.attac.org/planet/fra/intro.htm.

Hayek, F. A. (1948): *Individualism and Economic Order*. Chicago: U. of Chicago Press.

Rasmussen, Poul Nystrup (2001): "International skat: Nystrup støtter valuta-skat". *Aktuelt*, 31. januar 2001.

Kollektivismen og den internationale orden

Selv om det nittende århundredes socialister som oftest opfattede sig selv som værende internationalister, ser virkeligheden anderledes ud i de lande, hvor socialister og kommunister har erobret magten. Lucas Beltrán forklarer dette tilsyneladende paradoks ved at vise, at kollektivismen modsat liberalismen altid har været nationalistisk. Med dannelsen af ATTAC synes Beltráns tekst fra 1979 at have fået fornyet aktualitet.

Af Lucas Beltrán

Socialisme og udenrigshandel

I anden halvdel af det nittende århundrede og i de første årtier i det tyvende århundrede anså socialister sig selv for at være internationalister. Mange mennesker var efter egen opfattelse ligeledes internationalister. Derfor var socialisternes erklærede mål opløsningen af nationalstaterne og skabelsen af en hele verden omfattende stat. Deres organisationer blev kaldt *Worker's Internationals*. Det var en udbredt opfattelse, at socialisme og internationalisme hørte sammen, og at kapitalisme og nationalisme ligeledes hørte sammen. Socialisme stod for, at alle mennesker var brødre, medens kapitalisme var ensbetydende med, at regeringer blev dominerede af pengemagten, og at en konfrontation mellem de forskellige landes interesser, d.v.s. mellem forskellige kapitalistiske grupper, var uundgåelig.

Situationen ændrede sig i løbet af de første halvfyrdede år i dette århundrede. The Worker's Internationals har overlevet; imidlertid ser de nu ud som magre spøgelse, tomt for intellektuel basis og emotionel appel. Kommunistiske og socialistiske partier har deres opmærksomhed koncentreret på deres egne nationale økonomier. Socialisme og internationalisme er i stigende grad blevet skilt fra hinanden.

Hvorledes kan denne forandring forklares? Er den nuværende nationalisme en forbigående afvigelse fra en international overbevisning, der udgør en væsentlig del af socialismens natur? Et historisk overblik synes ikke at bekræfte en sådan hypotese. Tværtimod: den tyder på, at kollektivismen i det væsentlige er nationalistisk, og at sidste århundredes og begyndelsen af dette århundredes internationalisme var en forbigående stemning.

Tidlige socialistiske forfattere anbefalede lukkede økonomiske systemer. Enten mente de, at udenrigshandelen burde være forbeholdt staten, eller de undlod at komme ind på spørgsmålet. I sidste tilfælde afslørede deres ræsonnementers kontekst, at frihed i udenrigshandel var udelukket. Såfremt staten skulle dirigere den økonomiske proces, var det udelukket, at borgerne kunne få frihed til at importere og eksportere varer. Systemets logik tillader ikke den slags friheder. Det er hvad *Platon*, *Morus*, *Sait-Simon*, *Owen* og *Fourier* mener. *Fichte* gav sin bog den utvetydige titel *Der geschlossene Handelsstaat*¹.

Socialistiske partier havde aldrig regeringsmagten i det nittende århundrede (med undtagelse af korte perioder og under exceptionelle omstændigheder) og de var derfor i stand til at forkynde inkonsistente doktriner. Frihandel passede ikke ind i resten af deres program selv om den tiltrak dem af flere års-

ger. En af dem var et forsvar for de fattiges konsum - "din mad vil koste dig mere" var et frihandel slogan, som let fandt genklang i socialistiske organisationer.

Men det, der primært tiltrak, var formentlig det høje omdømme, internationalisme nød i det attende og nittende århundrede, grundet liberale autorers arbejde.

Internationalismens æra

I det sekstende og syttende århundrede var selvstændige staters holdninger over for hinanden karakteriserede af konkurrence og fjendtlighed. Endnu i det attende århundrede skrev Voltaire: "Menneskets vilkår er sådan beskaffen, at ønsker man sit eget lands storhed, så er det ensbetydende med, at man ønsker, det må gå ilde for ens naboer... Det er åbenbart, at et land kan ikke vinde, medmindre et andet land taber". (*Dictionnaire philosophique*, afsnit *Patrie*).²

I det attende århundrede blev denne opfattelse angrebet. *David Hume* fremsatte den modsatte opfattelse på en overbevisende måde: "I opposition til denne snæversynede og ondartede mening vil jeg vove at påstå, at en vækst i rigdom og handel i en hvilken som helst nation ikke skader, men tværtimod normalt fremmer alle naboernes rigdom og handel; og at en stat kun sjældent kan bringe sin erhverv og industri ret langt, såfremt alle de omkringliggende stater er begravede i uvidenhed, dørskhed og barbarisme... Skulle vor snæversynede og ondartede politik krones med held, måtte vi reducere alle vore nabonationer til samme stade af dørskhed og uvidenhed som Marocco og Slavekysten. Men hvad ville følgen være? De ville ikke kunne levere os nogle varer. De ville ikke være i stand til at aftage nogle fra os: vor indenrigshandel ville vansmægte på grund af manglende kappestrid, forbillede og belæring! Og vi ville selv snart forfalde til samme foragtelige stade, som vi har reduceret dem til. Jeg skal derfor være så dristig at vedgå, at jeg ikke blot som person, men også som britisk statsborger beder for en blomstrende handel i Tyskland, Spanien, Italien og endda selv i Frankrig." (*Of the Jealousy of Trade*).³

Der fandtes adskillige skoler og meningsretninger, der talte for alle menneskers solidaritet. Den mest prominente blandt dem var *Adam Smith*, som forkyndte "den naturlige friheds indlysende og enkelte system."⁴ Hans meninger erobrede menneskenes overbevisning i et større omfang, end han selv havde turde håbe på. Han skrev: "Virkeligt at forvente at handelsfrihed helt og holdent skulle blive gennemført i Great Britain er så absurd som at forvente, at Oceana eller Utopia nogen sinde nogen sinde vil blive realiserede."⁵

Men takket været hans ideer blev hindringer for udenrigs-

handelen gradvist fjernet. I 1846 blev den store beslutning om at fjerne kornlovene truffet. I 1860 blev den resterende beskyttelsestold fjernet. Fra den dato og fremefter blev Great Britain et frihandelsland.

Selv om andre europæiske lande ikke gik så langt som England, gjorde de alle lignende fremskridt. I 1860 undertegnede den franske og engelske regering den traktat, der sædvanligvis er kendt under navnet *Cobden-Chevalier* traktaten, der markerede det højeste punkt, Frankrig nåede med hensyn til frihed i international handel. Tysklands første *Zollverein*, dannet i 1834, udvidede sine grænser i de efterfølgende år. Som følge af den liberale revolution i 1868 reducerede Spanien sin importtold drastisk i 1869 ligesom de udenrigsøkonomiske relationer på enhver tænkelig måde blev liberaliserede.

Handelsfriheden frembragte de gavnlige virkninger som klassiske økonomer havde forventet. Den internationale arbejdsdeling blev etableret og lande begyndte at specialisere sig i de industrier, naturen havde givet dem særlige forudsætninger for. Frihed og specialisering medførte en hastig velstandssøgning. Mange forskere har analyseret denne udvikling. En af dem er *Simon Kuznets*, der i et arbejde omfattende adskillige bind forsøgte at måle væksten fra begyndelsen af det nittende århundrede indtil nutiden i form af total produktion og produktion per indbygger⁶. Økonomer som *Schumpeter* og *Werner Sombart*, der havde socialistiske tendenser, lovpriste denne vækst i begejstrede vendinger. Selv *Marx* sang på en vis måde med på lovsangen for den internationale handels frihed. I sit *Kommunistiske Manifest* skrev han: "Ved hjælp af den hastige forbedring af alle produktionsredskaber, ved hjælp af de enormt forbedrede kommunikationsmuligheder, drager Bourgeoisiet alle nationer, selv den mest barbariske, med ind i civilisationen. Dets billige priser på varer er det tunge skyts ved hjælp af hvilket det nedkæmper alle Kinesiske murer, ved hjælp af hvilket det tvinger barbarernes voldsomt hårdnakkede had mod fremmede til kapitulation. Bourgeoisiet tvinger alle nationer, der befinder sig på nippet til at blive udsløttet, til at annanne dets produktionsmåde, det tvinger dem til at indføre, hvad det kalder civilisation blandt sig, d.v.s. til selv at blive bourgeoisier... Bourgeoisiet har under sit styre på mindre end hundrede år skabt mere massive og mere kolossale produktive kræfter end alle de forudgående generationer tilsammen".

Handelsfrihed - national og international - bragte også fred, orden og værdighed i menneskenes tilværelse. Regeringer respekterede i stigende grad udlændinge og udenlandsk ejendom, selv i krigstid. International handel blev mere fri end nogensinde før. Penge kunne omveksles overalt. På grund af den internationale arbejdsdeling blev landenes økonomier virkelig integrerede, selv om udtrykket integration aldrig blev brugt.

Alt dette påvirkede socialisternes tænkemåde, eller i hvert fald den socialistiske taktik. I en atmosfære af entusiasme for frihed og handel ville det være blevet opfattet som forræderi over for fremskridtets sag og været ensbetydende med en form for politisk selvmord, såfremt man havde prædiket national isolation. Så derfor erklærede socialistiske partier sig som tilhængere af frihandel.

Selv nogle af de mest utopiske kollektivistiske fremkom med erklæringer i den retning. I Frankrig forenede *Charles Fourier's* disciple sig med de liberale i kampen for frihandel i Juli Monarkiets sidste år og i de første år efter 1848 revolutionen.

Den protektionistiske reaktion

I attenhundredeogfirserne begyndte en ny protektionistisk bevægelse i Tyskland, der med mere eller mindre styrke spredtes til andre lande inklusive Frankrig, Italien og Spanien. Den nye bevægelse gav socialisterne yderligere grund til at gå ind for frihandel. De politiske partier, der understøttede denne nye protektionisme, var konservative. De liberale fortsatte med at være tilhængere af frihandel, og socialisterne stillede sig på deres side.

Fra 1848, efter at den tyske liberale revolution havde slået fejl og frem til slutningen af første verdenskrig, var socialdemokraterne det vigtigste parti, der bekæmpede *Bismarck* og kejser *Wilhelm II's* nationalistiske politik. Da de altid var i opposition, kunne de tyske socialdemokrater kæmpe imod regeringens kapitalisme, protektionisme og militarisme og love en helt modsat politik, den dag de kom til magten, nemlig en socialistisk, frihandels og pacifistisk politik. Den indflydelse, det tyske socialdemokrati øvede på andre socialistiske partier og generelt på den offentlige mening, overbeviste mange mennesker om, at socialisme og international harmoni var en og samme ting.

Pierson's artikel

Den første videnskabelige analyse af forholdet mellem socialisme og udenrigshandel var *The problem of value in the socialist economy* (1902), en artikel skrevet af den fremragende hollandske videnskabsmand og politiker *N.G. Pierson*.⁷ Anledningen til artiklen var som følger.

Pierson var i april 1902 fremkommet med et generelt udsagn angående socialismens uigennemførlighed, hvad der fik den daværende leder af marxismen, *Karl Kautsky*, til at afholde en lektion om, hvorledes socialismen formentlig ville fungere. (I 1907 blev en engelsk udgave af denne forelæsning og af en forudgående publiceret under titlen *The social revolution and On the morrow of the social revolution*).⁸ Med denne forelæsning brød Kautsky med det marxistiske påbud om ikke at spille tid med at tænke på, hvad der ville ske efter den store sociale forandring, selv om han viste, at han ikke var sig de problemer bevidst, som en økonom kunne se; således sagde han intet om udenrigshandel under socialismen. Dette foranledigede *Pierson* til at skrive sin artikel, der blev publiceret på hollandsk og siden blev oversat til adskillige sprog. I 1935 blev en engelsk udgave inkluderet i bogen *Collectivist economic planning*, udgivet af *F.A. Hayek*.

Nogle af artiklens synspunkter kan forekomme selvindlysende nu. Ved begyndelsen af århundredet var de imidlertid videnskabelige nyheder, idet det var en udbredt opfattelse, at økonomiske problemer kun var noget, der kendetegnede kapitalismen og at, når man først havde socialismen, ville alting være anderledes. *Pierson* viste, at spørgsmålet om en vares værdi ikke ville forsvinde i et socialistisk fællesskab: et markedøkonomisk system løser automatisk mange problemer herunder dette spørgsmål; såfremt økonomisk frihed blev erstattet af regeringens ordre, burde disse bygge på velovervejede løsninger.

Det ville ske i spørgsmål om udenrigshandel, som artiklen analyserer ret udførligt. En af disse problemer vedrører den nødvendige kapital. "Såfremt Holland sender varer til Java og modtager kaffe eller ris i bytte, vil forretningen kunne gennemføres på tre måder: (1) Java sender os først kaffe og ris, og først når disse varer er blevet modtaget, måske først når de

allerede er delvis fortærede, overdrager vi varer af samme værdi. (2) Holland eksporterer først de fremstillede varer til Java og afventer ankomsten af en tilsvarende værdi. (3) Begge lande afsender deres produkter på omtrent samme tidspunkt, således at de mødes på halvvejen. I det første eksempel stiller Java kapital til rådighed, i det andet Holland, medens hver tager sin del i det tredje".

Under markedsøkonomiske vilkår vil det land, der har den laveste rente, levere kapitalen. Kapital er der generelt knaphed på, og en lav rente er tegn på en relativ rigelighed; derfor vil kapitalforsyningen i udenrigshandel blive ydet af det land, som er bedst i stand til at bære denne byrde. Men hvis udenrigshandel bliver gennemført af regeringer, hvorledes vil man da afgøre, hvilket land der skal levere kapital?

Et lignende problem rejser sig i forbindelse med varetransport, især ad søvejen. Mellem markedsøkonomier udføres denne opgave af det lands indbyggere, som har særlige forudsætninger for skibsfart. Skibsfart gennemføres af lande med overflod af kapital eller med let adgang til andre landes kapital og som nyder godt af bestemte forhold på arbejdsmarkedet og organisationsområdet. Såfremt udenrigshandel går hen og bliver statsforetagender, hvorledes vil man da finde ud af, hvem der skal gennemføre denne vigtige opgave?

Et andet problem er udenlandske investeringer. Under frie markedsvilkår vil rige landes kapitalinvesteringer i underudviklede nationer blive bestemt ud fra private overvejelser.

Denne proces er indbringende for alle og enhver, især for de fattige nationer som følger hurtigt kan få jernbaner og fabrikker. Såfremt en ændring i verdens sociale struktur får de profit begrundede fremmede investeringer til at forsvinde, vil det være nødvendigt at opfinde andre mekanismer for at få kapital fra rige lande til de fattige.

Erfaringen har siden vist visdommen i *Pierson's* påstande. I de femoghalvfjerds år siden han skrev sin artikel, har kommunismen i en del af verden og statsintervention i resten bevirket, at den gamle mekanisme med fremmede investeringer ud fra private fordele ikke længere fungerer. Kan nogen være i tvivl om, at resultatet har været særdeles ulykkeligt? I dag er der rige lande med mængder af kapital og fattige lande med meget lidt. At overføre kapital fra førstnævnte til sidstnævnte ville betyde gevinst for alle. Imidlertid har de socialistiske samt de ikke-socialistiske landes myndigheder ikke været i stand til at udvikle metoder til kapitaloverførsel, der kunne have erstattet den gamle metode.

Og nu fortryder repræsentanterne for de forskellige afskygninger af anti-kapitalistisk mentalitet, der er skyld i tingenes nuværende tilstand, bittert.

Til slut kommer *Pierson* til det mere generelle spørgsmål: hvilke varer vil blive handlet mellem uafhængige socialistiske lande? Til hvilke priser? Eller hvilke mængder af en vare vil blive udvekslet for en given mængde af en anden? En smule eftertanke viser, at den mængde arbejde brugt på hvert af produkterne ikke kan give den formel, alle lande med tilfredshed vil kunne acceptere. Et land kan ikke være forpligtet til at skille sig af med varer, det har produceret og til gengæld modtage varer produceret i et andet land, der havde investeret samme mængde arbejde i deres fremstilling. Det synes at det selv mellem socialistiske lande ville være nødvendigt at opretholde to principper, som styrer international handel mellem fri-markedslande: (1) Anerkendelse af alle landes frihed til at udveksle eller at undlade at udveksle varer ud fra egen vurde-

ring (2) Udveksling af varer på grundlag af samme nytteværdi.

Et forhold som gør problemet endnu mere vanskeligt er, at udenrigshandel ikke er begrænset til handel mellem kun to lande. Som udgangspunkt kan vi forestille os en handel mellem tre parter: land A kan sælge til land B, men ikke købe noget fra det; land B kan sælge til land C, men ikke købe fra det; og land C kan sælge til land A, men ikke købe noget fra det. Så ville B betale A med provenuet fra salget til C; C ville betale B med provenuet fra salget til A; og A ville betale C med provenuet fra salget til B. Men i praksis er international handel mere kompliceret end dette eksempel, idet den er multilateral. Mange nationer køber og sælger forskelligartede mængder varer fra og til andre nationer, og det er kun nødvendigt med en omtrentlig generel balance på de enkelte landes regnskaber i forhold til alle de andre lande.

Pierson formoder, at socialistiske lande bliver tvunget til at skabe et internationalt marked, der kan fastsætte priserne på varerne og ligeledes rentens højde på de penge, der skal bruges i udenrigshandelen.

Det tyvende århundrede

Indtil 1914 har socialisternes holdning til fordel for fri handel fortsat. Den protektionistiske bevægelse fortsatte i de fleste lande. I England lykkedes det *Joseph Chamberlain* efter 1903 at vinde det konservative parti for protektionismen. Men Labour partiet og den almene mening forblev trofaste over for frihandel.

I 1917 erobrede kommunisterne Rusland, og i 1918 dannede socialdemokraterne regering i Tyskland. Ikke længe efter havde adskillige lande regeringer, som var mere eller mindre stærkt påvirkede af socialister. Efter at være kommet til magten blev det tydeliggjort for socialisterne, at deres fra det nittende århundrede stammende programmer, der kombinerede statskontrol over økonomien med frihandel, indeholdt indre selvmodsigelser. Det endelige mål i form af én verdensstat blev ikke fornægtet, men trådte mere tilbage i deres betragtninger. Det er åbenbart, at de russiske kommunister oprettede et nærmest selvforsynende regime med kun et minimum af udenrigshandel i regeringens hænder.

De socialistiske partier, der opnåede indflydelse i markedsøkonomiske lande efter 1918, havde ikke tilstrækkelig magt til at gøre dem socialistisk med det samme. De forsøgte derfor at introducere forholdsregler, der gradvis ville føre til socialisme. Ved at gøre dette kunne de imidlertid ikke opretholde deres tradition med frihandel, som de da også hurtigt glemte for i stedet at gå ind for den protektionistiske politik, som på den tid var på mode. Da den store depression satte ind (1929-1939), adskilte de socialistiske partier sig ikke fra de andre partier i deres udenrigshandelspolitik, der generelt bestod i at begrænse importen.

Det engelske Labour party hold længere fast end andre i deres forestilling om frihandel. *McKernan* tolden på import af stueure, armbåndsure, cykler og motorkøretøjer, indført under første verdenskrig og opretholdt efter dennes afslutning, blev ophævet i 1924 af en kortlivet Labour regering (og genindført i 1925 af de konservative). *Philip Snowden*, Labours finansminister i regeringen dannet i 1929, var indtil 1932 en kompromisløs tilhænger af frihandel. Da den engelske nationale samlingsregering i 1932 og i det følgende år opgav frihandel og oprettede et voksende system af beskyttelsesforanstaltninger, skældte de Labour partimedlemmer, der havde

nægtet at gå ind herfor, ud over den nye politik og fordømte den som reaktionær og mod befolkningens interesser.

Nogle teoretiske overvejelser

Pierson's artikel stimulerede ikke socialistiske forfattere til at arbejde med problemstillingen omkring udenrigshandel. Det er forbløffende, hvor få tanker de har skænket disse spørgsmål. Selv *Schumpeter* har i sin meget læste bog *Capitalism, Socialism and Democracy*⁹, hvor han ret detaljeret forsøger at forestille sig, hvad der vil ske efter socialismens komme, ikke taget fat på disse problemer og nævner dem knapt nok. Der findes ingen socialistisk teori angående international handel.

Da vi analyserer *Pierson's* artikel, antydede vi årsagen til denne mangel på interesse: socialister har en tendens til at tro, at der ikke vil opstå problemer i et kollektivistisk fællesskab, der ikke allerede havde været til stede i en markedsøkonomi. En sådan forventning er uden hold i virkeligheden.

Markedsøkonomier løser de fleste problemer automatisk. Vi omtalte nogle områder inden for udenrigshandel, hvor noget sådant sker. Det finder ligeledes sted på andre af vore økonomiske aktiviteters områder: spørgsmålet om, hvorledes et samfund skal dele sin løbende produktion mellem konsumvarer og investeringsgoder, løses ved hjælp af rentens højde; spørgsmålet om, hvilke konsumgoder der skal fremstilles, afgøres af forbrugernes efterspørgsel; spørgsmålet om, hvem der skal være igangsat, afgøres ved hjælp af konkurrence mellem de mennesker, der kunne tænke sig at blive noget sådant; og så videre og så videre.

Da disse spørgsmål løses automatisk og med små gnidninger, vil en overfladisk betragtning slet ikke få øje på dem. Såfremt de tilsyneladende slet ikke findes i vor verden, behøver socialisterne ikke frygte dem i en anden slags verden, d.v.s. i et socialistisk system. Men sidstnævnte system vil ikke have nogen automatisk instans til at løse sådanne problemer, hvorfor det vil være nødvendigt at myndighederne bevidst gennemfører analyser og træffer beslutninger.

For så vidt kan myndighederne løse en hvilken som helst vanskelighed i forbindelse med et samfunds interne aktiviteter. Løsningen kan være kostbar i form af menneskelig værdighed og tabt lykke eller i form af den smerte og vanære den vil medføre, men et hvilket som helst spørgsmål kan løses af politiske myndigheder udrustede med myndighed til at bruge magt.

Er der imidlertid tale om spørgsmål i forbindelse med international handel, kan disse ikke løses på samme måde, fordi de vedrører mindst to lande, og der er ingen politisk autoritet med magt over alle de berørte mennesker.

Socialisme kan ikke sættes i forbindelse med frihed til at købe og sælge på internationale markeder. Frihandelsteorien, således som den blev formuleret af *Adam Smith* og som den blev fuldendt af *David Ricardo* og videreudviklet af andre tænkere, forudsætter, at der er markedsøkonomi i de forskellige lande såvel som fri prisdannelse i dem alle. Det forudsættes endvidere, at myndighederne ikke blander sig, således at den enkelte borger kan handle ud fra internationale prisdifferencer og således udligne dem. Intet af dette kan praktiseres i en økonomi, hvor vareproduktionen og dennes interne distribution er i hænderne på regeringen. Det er ikke muligt at have en socialistisk økonomi og samtidigt opretholde en frihandelsdoktrin. Når socialistiske partier opgav sidstnævnte så såre de kom til magten, var det ingen tilfældighed, lige så lidt som det

var et forræderi af et princip - men ganske enkelt en nødvendighed.

En fuldstændigt socialiseret økonomi kan end ikke organisere udenrigshandel på en rationel måde. (Som *Mises* viste, kan et sådant system ej heller indrette de indre processer på en rationel måde). I et socialistisk system ejer det offentlig alle produktionsmidler, ligesom de myndigheder, der nu har magt i de nationale stater, producerer og fordeler forbrugsgoderne. En regering, der planlægger sit lands økonomi, inddrager ikke de andre regerings planlægning for deres respektive lande i sine overvejelser. Men der er kun en minimal sandsynlighed for, at de forskellige landes planer (selv om de kører glat, hvilket dog er usandsynligt, nej umuligt) vil harmonisere med hinanden og dermed frembringe international harmoni. Uoverensstemmelser vil fremkalde internationale gnidninger af en mere alvorlig art end dem mellem frihandelslande.

Såfremt producerede varer tilhører staten, skifter de ikke ejere og vurderes følgelig ikke. Derfor kan omkostningerne på de varer, staterne fremstiller, ikke beregnes. Derfor er det ikke muligt for socialistiske regeringer rationelt at afgøre, hvilke af de fremstillede goder der skal gå til hjemmemarkedet, og hvilke der skal gå til eksport. Og det er ikke muligt for to socialistiske regeringer at finde et kriterium iflg. hvilket betingelserne for vareudveksling fra et land til et andet kan foretages. Kun såfremt socialistiske lande eksisterer side om side med ikke-socialistiske lande kan de gøre brug af sidstnævntes prismekanismer til at vurdere værdien af deres egne handelsvarer. Når kommunistiske lande alligevel kan gennemføre udenrigshandel uden større vanskeligheder end dem, de faktisk har, er det fordi markedsøkonomierne forsyner dem med informationer om priserne. *Mises* mente det ikke som en vittighed, da han foreslog, at en socialistisk verden gjorde klogt i at lade markedsøkonomien overleve i ét land: dette ville forsyne de øvrige med værdifulde informationer, de ikke let ville kunne få på anden vis.

Moderne økonomier, der ikke helt er socialiserede, er langt fra frie. De er, hvad man siden har kaldt, blandingsøkonomier. Fri handel er vanskelig for dem. Økonomier, der på en magtfuld måde er influerede af socialistiske ideer med nogle (eller mange) nationaliserede sektorer, høje skatter, fuld beskæftigelse for enhver pris og fagforeninger med monopolmagt, har en iboende inflatorisk tendens, som med mellemrum fremkalder "betalingsbalance - kriser". Den bedste medicin ville være at ændre den omtalte type politik. Da dette ikke er "politisk muligt", vil det næstbedste være en devaluering nu og da. Men hyppige devalueringer er også uønskede fra et politisk synspunkt. Så i praksis griber man til protektionisme, idet sådanne lande begrænser import ved hjælp af told og kvoteringsordninger, betaler forskellige tilskud til eksport, indgår bilaterale aftaler, kontrollerer og manipulerer valutahandel, etc.

Eksperter og embedsmænds fantasi er altid optaget af at finde på nye former for protektionisme, som er så usynlige som mulige. De arbejder også med at finde på nye navne for protektionisme. De sidste påhit har været at kalde det "organiseret frihandel".

Ordet "integration" er moderne, når det bruges om lande i forbindelse med international handel. Men da det blev opfundet, var sandsynligheden for, at det skulle kunne realiseres, mindsket. En nødvendig betingelse for international integration er de rigtige økonomiske spilleregler i det enkelte land: socialistiske eller interventionistiske lande kan ikke integreres.

Alle planer om regional integration er slået fejl i den forstand, at de landes økonomier, der skulle integreres, er forblevet mere adskilte end lande var i det nittende århundrede, da disse tilsyneladende ærgerrige planer ikke fandtes. Det Europæiske Fællesmarked havde muligvis nogle gavnlige virkninger, i det mindste i sammenligning med gennemførlige alternativer, men borgernes, varernes og kapitalens frie bevægelighed mellem medlemslandene og i forhold til tredielande, er mindre fri end i det nittende århundrede. Og forskellen i medlemslandenes nationale politik bringer ofte Fællesmarkedet på grænsen til opløsning.

Kolonialisme

Indtil første verdenskrig mente socialister ikke blot, at deres system var i overensstemmelse med frihandel og international harmoni, men de var også af den overbevisning, at kapitalismen havde en uundgåelig følge - imperialisme og kolonialisme - og at noget sådant kun kunne forekomme under kapitalismen. Men historien viser mange eksempler på imperialisme fra før kapitalismens fremkomst. Og i adskillige lande - Schweiz, Sverige, Norge, Danmark - havde kapitalismen eksisteret i mange år uden skygge af imperialisme.

Ikke desto mindre lykkedes det for socialisterne at få infiltreret deres opfattelse i den offentlige mening: kapitalismen var fuld af selvmodsigelser, hvilket udelukkede fredeligt samarbejde mellem landene; industrialiserede lande havde brug for større markeder for deres produktion, såfremt man ville undgå overproduktion; på samme tid var det nødvendigt for dem at være sikre på deres forsyninger af råvarer. Et koloniimperium løste begge problemer: rigelighed af naturressourcer og lave lønninger i de kolonier, der producerede råvarer til lave priser; på samme tid gjorde toldbegunstigelser eksporten af moderlandets industrivarer let.

Med små nuanceforskelle var det den måde *Lenin* og *Rosa Luxemburg*, *Cecil Rhodes* og marskal *Lyautey* opfattede spørgsmålet på. Socialisterne udbredte også den forestilling, at erobringer af kolonier samt krige altid i sidste ende blev fremkaldt af repræsentanter for storkapitalen, de berygtede "industri- og finans kredse". Det var dem, der gav ordrene; politiet og generalerne adlød dem.

Såfremt en sådan tolkning havde været korrekt, ville det *a priori* have været fornuftigt at forvente, at Europa, hvor størsteparten af kolonimagten havde hjemme, ville blive forarmet efter tabet af dets kolonier i årene efter den anden verdenskrig. Men efter at krigen var endt, oplevede Europa en af sine mest intense økonomiske udviklingsperioder. Såfremt vi ser lidt nærmere på spørgsmålet, observerer vi facts, som er endnu mere overraskende for dem, der er tilhængere af det socialistiske syn på kolonialisme. I overensstemmelse med socialisternes opfattelse var Nederlandenes og Japans rigdomme helt afhængig af deres store koloniimperium. Begge lande var små, overbefolkede og kun udstyrede med få ressourcer fra naturens hånd. Hvorledes kunne de overleve eller bevare deres levestandard uden deres vidsstrakte og rige kolonier? Men efter at have tabt sine kolonier kunne Nederlandene tværtimod glæde sig over en langt højere levestandard, ligesom Japan i de sidste årtier har haft en lang hurtigere vækst end noget andet land i verden. Den fattigdom, som flertallet af Japan's befolkning levede under i empiriets glansperiode, er nu erstattet af generel velfærd takket være denne vækst.

Der findes et endnu tydeligere eksempel, nemlig Tyskland.

Et element i den national-socialistiske propaganda var behovet for kolonier: snævert indesluttet af sine grænser kunne Tyskland ikke eksistere uden kolonier. Nu har den tyske Forbundsrepublik til trods for endnu mere indsnævrede grænser og adskilt fra sine østområder, der tidligere forsynede det med agrarprodukter, en højere levestandard end kejsertidens Tyskland, Weimar Republikken og det Tredie Rige nogensinde havde.

Socialisternes syn på kolonialisme er bevis på deres manglende evne til at forstå udenrigshandelens måde at fungere på. Det er en vildfarelse baseret på en påstand om at to territorier må være under samme politiske autoritet, såfremt de med fordel skal kunne handle sammen. Men er der ingen kunstige hindringer, er handel lige så fordelagtig for to uafhængige stater som for to provinser i samme stat.

Kolonialismens historie er kompliceret. Den var påvirket af økonomiske faktorer, men andre - politiske, strategiske, religiøse etc. - havde en endnu kraftigere indflydelse. Tilskyndelsen til at oprette koloniale imperier var nogen gange ædel og nogen gange ussel; resultatet af disse formationer var nogen gange god og nogen gange dårlig. Men koloniale krigstogter planlagt af "storkapitalen" er en myte. Kolonier betød økonomisk fordel for nogle mennesker; enhver tilstand er til nogens fordel. Men betragtet som helhed var kolonierne ikke indbringende og deres uafhængighed var en økonomisk gevinst for deres hjemlande.

Der findes to former for kolonialisme: politisk og økonomisk. Den første implicerer juridisk og militær dominans, men ingen diskrimination af produktion og handel. Der er økonomisk kolonialisme, hvor der ud over politisk dominans er gennemtvunget en sådan diskriminering.

Politisk kolonialisme giver ingen økonomisk fordel for moderlandet: sidstnævnte må finansiere "vilde fredskrige" for at holde ro i kolonien og forsvare den mod andre magter. Men i øvrigt handler moderlandets borgere med koloniens borgere, som om de tilhørte en uafhængig nation.

Økonomisk kolonialisme består sædvanligvis i en opbygning af toldmure omkring moderlandet og kolonien med det formål at stimulere handelen mellem dem. Dette er en forvridning af handelen og iflg. teorien om international handel kan det vises, at noget sådant praktisk taget altid skader hjemlandet, kolonien og resten af verdenen.

Økonomisk kolonialisme kan også bestå i, at koloniens indbyggere tvinges til at sælge deres varer og deres arbejde til priser under dem, der hersker på det fri marked. Der er en teoretisk sandsynlighed for, at den form for økonomisk kolonialisme kan være fordelagtig for moderlandet: gennem monopolagtige organisationer eller slet og ret tvang kan moderlandet "udbytte" kolonien i ordets bogstavelige betydning. Men sandsynligheden for en vellykket udbytning er lille; for det meste vil praktiske vanskeligheder og den indfødte befolknings modstand medføre så store politiske omkostninger, at nettoresultatet af en sådan politik vil være ufordelagtig.

Politisk kolonialisme var et udbredt fænomen i moderne historie, men det var økonomisk kolonialisme ikke. I det nittende og det tyvende århundrede frem til 1929 handlede kolonierne næsten frit med et hvilket som helst land på samme eller lignende vilkår. Det var først i årene 1929-1939 at kolonimagterne af og til forsøgte at udlede fordele af deres kolonier. Forsøgte, men meget sjældent med held.

Imperialisme og kolonialisme var ikke en nødvendig del i et liberalt system, men snarere et indpodet fremmedelement. Så

længe den liberale mentalitet dominerede, var den økonomiske betydning af kolonialisme ringe. Først da socialistiske og interventionistiske forestillinger vandt indflydelse, blev økonomisk kolonialisme noget mere udbredt.

Kommunistiske lande - Comecon

Dengang Rusland var verdens eneste kommunistiske stat, var selvforsyning mere eller mindre den officielle politik. Da den internationale handels fordele imidlertid er så store, gik Sovjet ind på at importere og eksportere visse varer. Den særlige specifikation af disse varer var fastlagt ud fra komplekse kriterier, hvori økonomiske, politiske, diplomatiske og strategiske overvejelser alle spillede en betydelig rolle.

Efter den anden verdenskrig blev kommunismen adopteret af andre lande. Nogle af disse landes herskere havde en vag forestilling om selvforsyning og favoriserede oprettelsen af alle former for industri. Men snart dominerede modsatte forestillinger; økonomer i de nye kommunistiske lande kendte til fordelene ved en international arbejdsdeling. En sådan forestilling indebar, at disse lande skulle stimulere udenrigshandelen, især med andre kommunistiske lande. Men i hvilket omfang gamle selvforsyningsprogrammer skulle opretholdes, i hvilket omfang handel med andre kommunistiske lande skulle ske, i hvilket omfang handel med ikke-kommunistiske lande skulle tillades forblev uklart.

Den økonomisk frie verdens integrationsplaner udøvede indflydelse på den kommunistiske blok. I 1947 diskuterede England, Frankrig og Sovjet Marshall Hjælp. Sovjet besluttede sig til ikke at acceptere hjælpen og i 1948 blev O.E.E.C. (siden kaldt O.E.C.D.) oprettet uden de kommunistiske lande. Disse oprettede året efter Rådet for gensidig økonomisk hjælp eller Comecon.

Med Romtraktaten i 1957 blev det europæiske fællesmarked skabt, hvad der blev angrebet i den kommunistiske presse og gav øget tilskyndelse til Comecon's aktiviteter.

Comecon blev skabt under en konference i Moskva i januar 1949. Dets oprindelige medlemmer var Sovjet Unionen, Polen, Rumænien, Bulgarien, Tjekkoslaviet og Ungarn. Albanien tilsluttede sig februar samme år, Østtyskland i september 1950 og Mongoliet i juni 1962. Albanien trak sig tilbage i 1962. Jugoslavien, Kina, Nord Korea, Nord Vietnam og Kuba har deltaget i Comecon møder som observatører.

Økonomisk integration betyder ikke det samme for kommunistiske stater som for lande med markedsøkonomi. For sidstnævnte betyder det i al væsentlighed en fjernelse af de handelshindringer regeringer har lagt i vejen for private virksomheders udenrigshandel. I kommunistiske lande er det regeringerne, der fører udenrigshandel, og integration består i en koordination af forskellige landes økonomiske planer for på den måde at skabe produkt-specialisering, international arbejdsdeling og velstand (hvad der i de rige lande automatisk frembringes af konkurrencen).

Ud fra hvilke kriterier skal en sådan proces styres? Comecon er ingen overnational autoritet, der kan udstede ordre til nationale regeringer. For at kunne frembringe en fri og spontan koordination mangler de kommunistiske lande den retningssnor, som kun et system med markedspriser, hjemme og internationalt, kan give; i hvert land er spørgsmålet om priser imidlertid primært et administrativt anliggende, hvorfor priser i et kommunistisk land er forskellige fra priser i andre kommunistiske lande og fra priser, fremherskende på de in-

ternationale markeder.

Tanken om at bruge disse frie priser som grundlag for handel mellem Comecon landene blev fremført, men blev angrebet fordi det ville være ensbetydende med, at den socialistiske økonomi blev underkastet den "kapitalistiske verdens monopoler". Dog blev forslaget i sidste ende accepteret, idet det ville have været vanskeligt at gøre noget andet; på Comecon mødet i juni 1958 blev det vedtaget, at priser for international handel mellem kommunistiske lande skulle baseres "på grundlag af de for en vare vigtigste markeders gennemsnitlige verdensmarkedspriser for en klart afgrænset periode".

Imidlertid forlangte delegationer på Comecons møderne ofte højere priser for deres landes eksport, hvad de også af og til opnåede.

På mødet i Comecon i december 1961 blev en resolution under navnet "*grundlæggende principper for international socialistisk arbejdsdeling*" vedtaget¹⁰, hvor socialismen og kommunistiske landes international handel med både kommunistiske og ikke-kommunistiske lande blev lovprist. Imidlertid sagde teksten intet om, hvilke kriterier og metoder man skulle bruge for at organisere disse vareudvekslinger og er således endnu et bevis på, at socialismen mangler en doktrin for international handel.

Comecon har forsøgt at skabe en sådan form for integration, der synes gennemførlig under socialismen. Indtil Comecon blev oprettet, foregik handel mellem kommunistiske lande (og mellem dem og lande med frie markeder) på bilateral basis, d.v.s. hvert lands regeringer forhandlede sin udenrigshandel med hvert af de andre landes regeringer. Med Comecon forsøgte man at indføre multilateralisme. Comecon forsøgte også at overbevise de kommunistiske regeringer om nødvendigheden af at koordinere deres økonomiske planer.

Vanskelighederne ved at nå disse mål kommer til udtryk i efterfølgende citater af kommunistiske embedsmænd og økonomer, citeret i *Michael Kaser's* bog *Comecon, Integration Problems of the Planned Economies*¹¹.

"Vi sagde for længe siden at der burde skabes et bedre samarbejde mellem vore lande. Det er umuligt at fremstille alting overalt samtidigt. Uheldigvis har vi ofte talt forgæves. Ungarer, polakker, rumænier og andre forsøgte at bygge alting op selv. Måske er det kun det lille Albanien, som ikke har forsøgt dette...I Sovjet Unionen er dette naturligvis ikke det samme problem som andre steder, eftersom Sovjets industri producerer til en vældig efterspørgsel. Det samme gælder for Kina med sin enorme befolkning. Men for små lande skaber det meget store problemer, hvis løsninger ikke kan findes inden for det enkelte lands grænser.

F. eks. med hensyn til produktionen af traktorer og motorkøretøjer er situationen i dag, at traktorer og motorkøretøjer ikke blot produceres i Sovjet Unionen, men af Polen, Tjekkoslaviet, Ungarn og Rumænien. Derfor er produktionen ikke altid rentabel. Jo hurtigere og jo bedre vi gennemfører en arbejdsdeling mellem vore lande, jo stærkere vil vore økonomier blive"¹².

"Såfremt svaret på hvad der er hovedkriterierne for økonomisk effektivitet i en international socialistisk arbejdsdeling allerede er blevet givet i *Grundprincipperne*, så er det andet, langt vigtigere spørgsmål - hvorledes man i praksis anvender disse kriterier - for tiden stadig uoplyste. Dette er naturligvis langt fra en tilfældighed. De socialistiske landes økonomi er slået fejl med hensyn til at løse mange centrale problemer ang.

at finde frem til en økonomisk effektiv produktion selv på det nationale niveau for slet ikke at tale om verdenssocialismens økonomiske systemniveau”¹³.

Forfatterne til de efterfølgende citater bemærkede, at selvom det var regeringens politik “at drage fordel af en international arbejdsdeling...så er det endnu ikke lykkedes at omstille os...Teorien om selvforsyning overlever stadig i vort partis lære, vore tidsskrifter, vore planlægningsmetoder og i visse af vore planlægges bevidsthed...Selv om det er rigtigt, at produktionsplanen antages at drage fordel af den internationale arbejdsdeling, er der ikke foretaget nogle beregninger med dette for øje”¹⁴.

“Er det muligt at foreslå et folkedemokrati, der har gunstigere betingelser for råvareproduktion, at det kun burde udvikle sin sværindustri, medens vi kun udvikler letindustri og landbrug? Det er velkendt, at udvikling af sværindustri er meget mere kostbar end udvikling af letindustri. Kan vi af et venligtsindet land forlange, at det burde investere en stor del af sin nationalindkomst i kulminedrift, fremstilling af metal og andre grene af sværindustrien, og lade os nøjes med kun at udvikle de billige dele af den hjemlige industri”¹⁵.

Til trods for disse vanskeligheder er handelen mellem Comecon landene øget og vil muligvis øges mere i fremtiden. Men den forbliver utilfredsstillende lille. I sin bog, offentliggjort i 1965, bemærker *Michael Kaser*, at industriproduktionen i Comecon gruppen er så stor som i Fællesmarkedet og det engelske Commonwealth tilsammen, men dets handel - både mellem dets medlemmer og med resten af verdenen - udgør kun en fjerdedel af sidstnævntes. I de år der er gået siden 1965 er situationen ikke ændret væsentligt.

Problemet i dag

I den del af verden, der har frihandel, er der intet indflydelsesrigt politisk parti, der er fortalere for international frihandel. De argumenter, som taler for frihandel og som for hundrede år siden i vid udstrækning blev forstået af vælgerne, er i vid udstrækning blevet glemt og kan nu kun forsvares af minoriteter.

Konservative partier har ikke længere klare programmer. De er for det meste pressionsgrupper, der varetager de kredses interesser, der betaler dem. Er disse kredse igangsættere, der tror, de vil få fordel af en eller anden form for protektionistiske forholdsregler, vil partiet normalt støtte det; i dag er de fleste konservative partier protektionister.

Det samme kan siges om mange såkaldte liberale partier. Ofte er de mindre liberale - i ordets oprindelige betydning - end de konservative. Det er tilfældet med de liberale partier i England og Vesttyskland.

Men i regel overgår socialistiske partier alle andre i sine anstrengelser på at begrænse udenrigshandelen. De ved af erfaring, at deres stiftere fra *Platon* og opefter havde ret i, at et socialistisk fællesskab skulle forsøge at være så selvforsynende som muligt og overlade landets minimale udenrigshandel til regeringen. De har erkendt, at socialisme i sidste ende betyder en sammensmeltning af politik og økonomi, overdragelse af økonomisk magt til den politiske autoritet. I dag, selv i blandingsøkonomiske systemer, kan regeringen gribe til næsten en hvilken som helst forholdsregel, som den måtte mene er velegnet til at fremme borgernes velfærd eller til at vinde deres stemmer ved det førstkommande valg. Såfremt en forholdsregel har dårlige konsekvenser, eller hvis et eller andet går

skævt, kan regeringen gribe til andre forholdsregler i et forsøg på at korrigere situationen. Og socialisterne ønsker at undertrykke alle begrænsninger for en sådan magt til regeringer.

Ud fra et sådant ønske stammer deres standpunkt i forholdet til Fællesmarkedet. Sidstnævnte er ingen liberal institution, men medlemsskabet sætter grænser for økonomisk nationalisme. Dette forklarer, hvorfor europæiske socialister og kommunistiske partier, der var lunkne til at begynde med, med tiden er blevet mere og mere fjentlige.

Ud over dette er socialisterne - på samme måde som de konservative og de liberale partier - pressionsgrupper, der forsvare de menneskers interesser, der finansierer dem. I de sidste måneder har de socialistiske og kommunistiske partier i Fællesmarkedslandene sat sig imod optagelsen i EF af Portugal, Spanien og Grækenland. Den væsentligste grund hertil er, at denne udvidelse i al fald i første omgang ville skade de Fællesmarkedslandenes landbrugsinteresser, med hvilke de socialistiske partier har eller ønsker at have endnu nærmere tilknytning.

Det engelske Labourpartis frihandelstradition varede i lang tid. Selv efter den Anden Verdenskrig havde de en repræsentant i *Ernest Bevin*. I en meddelelse til Underhuset sagde han, at han med længsel så hen til den tid, hvor det eneste, der ville være nødvendigt, når man ville rejse til udlandet, ville være at spadsere til Victoria Station for at købe en billet og så sætte sig op i toget med nogle få pund i lommen. Men den logiske følge af den socialistiske politik i de mange år, partiet havde været ved magten, tvang det til at bruge mere og mere anti-liberale forholdsregler i sager vedrørende udenrigshandel. Og Labour's venstrefløj går ind for yderligere forholdsregler, herunder kvalitative importrestriktioner.

Det var gennem en Labour-regering England officielt ansøgte om medlemsskab af Fællesmarkedet. Men da dette var opnået, har efterfølgende labourregeringer sat sig imod de bånd, som medlemsskabet lagde på deres magt til at beskære deres borgeres økonomiske frihed. Labours venstrefløj har faktisk forlangt udtrædelse af Fællesmarkedet. De mere moderate elementer i Labour, der hvor den liberale tradition lever videre, søger at bevare medlemsskabet og gøre det foreneligt med de af venstrefløjen forlangte radikale socialistiske forholdsregler.

I de sidste fire eller fem år har USA indført forholdsregler for at holde import ude. Både det Republikanske og det Demokratiske parti er ansvarlige herfor. Men det Demokratiske parti, som plejede at være tilhænger af frihandel, er nu mere inspireret af socialistiske forestillinger og er som en konsekvens heraf sandsynligvis mere villig til protektionisme. I Sydamerika, Canada og Australien har de partier, der er under stærkere socialistisk indflydelse, hang til protektionisme.

Selv om hændelsesforløbet ikke overalt har været nøjagtigt det samme i alle lande, så kan man generelt sige, at i midten af det nittende århundrede var de fleste landes frihed for en international økonomi større end nogensinde før eller siden. Tilsvarende var tiden i attenhundredeogtreserne den tid, hvor der var maksimal frihed for international handel. I begyndelsen af den anden halvdel af århundredet tiltog staternes intervention i den internationale økonomi. Med noget op og ned er det vokset frem til idag. Omkring 1880 begyndte en protektionistisk bølge, som endnu ikke har lagt sig. Der har været frihandelsreaktioner, sådan som efter Anden Verdenskrig, da G.A.T.T. blev skabt. Imidlertid synes der siden midten af forrige århundrede at have været en langtidstendens i de forskel-

lige lande hen imod intervention og socialisme og en anden langtidstrend siden 1880 hen imod protektionisme i udenrigshandelen. Med en tidsforskydelse synes paralleliteten af disse to tendenser ikke at være en tilfældighed.

Noter

¹ J.G. Fichte, *Der geschlossene Handelsstaat*, Tübingen 1800; genoptrykt Jena 1920.

² F.M.A. Voltaire, Dictionnaire philosophique, artikel "Patrie", Paris 1961.

³ D. Hume, *Of the Jealousy of Trade*, in: D. Hume, *Writings on Economics*, edited and introduced by E. Rotwein, Edinburgh 1955, pp 78 og 81-82.

⁴ A. Smith, *Wealth of Nations*, Vol. II, (Edwin-Cannan's edition) London 1930, p. 184

⁵ A. Smith, *Wealth of Nations*, Vol. I, (Edwin-Cannan's edition) London 1930, p. 435

⁶ S. Kuznets, *Modern Economic Growth: Rate, Structure and Spread*, New Haven 1966; *Economic Growth of Nations: Total Output and Production Structure*, Cambridge, Mass. 1971.

⁷ N.G. Pierson, *The problem of value in the socialist economy*, aftrykt i F.A. v. Hayek (Ed.), *Collectivist Economic Planning*, London 1935, s. 41-85. (Hollandsk original: *Het Waardeprobleem in een socialistische Maatschappij*, i: *De Economist*, Vol. 41 (1902), s 423-56).

⁸ K. Kautsky, *The Social Revolution and On the Morrow of the Social Revolution*, London 1907.

⁹ J. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York 1942.

¹⁰ Grundlæggende principper for international socialistisk arbejdsdeling, vedtaget af Comecon i december 1961, aftrykt i: M. Kaser, *Comecon, Integration Problems of the Planned Economies*, London 1965, s. 190-195.

¹¹ M. Kaser, *Comecon, Integration Problems of the Planned Economies*, London 1965,

¹² Khrusjtjov's bemærkninger til en gruppe ungarske journalister. Citeret af Kaser, op. cit. s. 59.

¹³ O. Bogomolow, *Voprosy ekonomiki*, no II, 1963, s. 5-6. Citeret af Kaser, op. cit. s. 37-38.

¹⁴ T. Liska og A. Marias; *Optimum Returns and the International Division of Labour*; i: det ungarske tidsskrift *Kozgazdasagi Szemle* nummer I, 1954, s. 75-94. Citeret af Kaser, op. cit. s. 54.

¹⁵ Ungarske tidsskrift *Szabad Nep*, 31 juli 1955. Citeret af Kaser, op. cit., s. 52.

Oversat af *Gunnar Jacobsen* fra *ORDO*, bind 30, pp 369-380, 1979

CO₂ og vejret?

I dette essay gør modstandsmanden, entreprenøren og samfundsdebattøren Flemming Juncker op med myten om drivhuseffekten. Flemming Juncker er modtager af årets Adam Smith Pris

Af Flemming Juncker

Der er vel stadigt et flertal, der tror på den menneskeskabte, almene varmeforøgelse i vort klima (Rio- og Kyoto-kongresserne). Men tvivlen nager i dette forår, hvor vinteren satte rekord i Østasien m.fl. steder og bl.a. var hård i det østlige USA. CO₂-væksten synes overspillet! Men et evt. varme-problem er der vel stadigt? - Selv om det ser mindre truende ud.

Den ældste, kvalificerede temperaturmåling siges at kunne findes i Uppsala i Sverige fra 1722 – næsten 300 år gammel – og den viser ingen kendelig stigning bortset fra perioder af moderat varighed med skiftevis + og - afvigelser indenfor en enkelt grad celsius, måske i sammenhæng med solvariationer m.m. Solpletternes evt. varierende indflydelse var en relativ kendt sag også tidligt i forrige århundrede.

Jeg har i mit liv oplevet de lange, hårde isvintres ophør siden 1940-42 og 1947, fordi skibene er blevet større og olien rigeligere, så danske farvande næppe igen bliver totalt isbundne, som de var i 1658, samt i 1929 og i fyrrene, som jeg selv erindrer. Vor tids nu opreklamerede opvarmning overvejende på grund af CO₂- og methanstigning i atmosfæren er ikke særligt sandsynlige! Methanproduktion har altid eksisteret, og store mængder er stadigt bundne i havenes og i jordoverfladens større dybder. Sol og vanddamp kan vist have større virkning end CO₂.

CO₂ (kuldioxyd) var i tidligere geologiske perioder – ikke mindst i kultiden – til stede i væsentligt større koncentrationer i atmosfæren end nu, hvor vi siden krigen synes steget fra ca. 2,8 promille til godt 3,5 promille, eller ca. 25 pct. i mængde. Verden synes slagen med rædsel og panik over de deraf med computerteknik beregnede evt. trusler om ”negative” klimaændringer. USA udtaler tvivl om de katastrofale følger!

Der må givetvis være taget stærke forbehold over for resultaternes troværdighed, fordi et sådant forsøg må forudsætte kendskab til et meget stort antal variable, hvoraf mange formentlig i dag er udeladte – måske sket ikke endnu er opdagede. For få variable har efter sagens natur kunnet medregnes, og resultaterne deraf må være for usikre til den brug, der gøres af dem. De er næppe helt bæredygtige (et her oftest misbrugt ord)!

Lad os hellere filosofere lidt over kulstoffet og dets vigtige iltningsprodukt, CO₂. På vor klode er kulstoffet det primært livbærende grundstof sammen med ilt, brint, kvælstof og fosfor og svovl, sammen med en række mineraler og mikro-næringsstoffer af relativ sekundær betydning.

Af alt organisk (evt. levende) stof udgør kulstoffet den mest uundværlige centrale del (bortset fra vand, H₂O) i mængder oftest mellem ca. 20 og op over 50 pct. af tørstoffet.

Stort set kan man sige, at kulstof med vand, ilt, N, P og S udgør livets forudsætning, og det må ses som et udtryk for dets kvantitative substans: kulstoffet og dets formidler CO₂.

Sidstnævnte spiller en særlig rolle for livet gennem fotosyntesen, der blev alment kendt ca. 1840, især ved J.V. Liebig's virksomhed, og hvorved sollyset med bladgrøntets hjælp frigør ilt, O₂, fra kulstoffet, C, til livets opbygning dermed i planterne.

Ilt, O₂, er grundlaget for den animalske verdens eksistens og energi ved forbrænding af plantefødens kulstofindhold, mens planteaffaldets kulstof også i naturen oxyderes med ilt fra atmosfæren til CO₂ som endeligt affald, men med ny mulighed for genbrug til nyt liv.

Hele vor klodes samlede livsfunktioner: Planterverdenen, den animalske verden (herunder mennesket) og den for os mindre synlige mikrobiologiske verden – alt liv på jorden – roterer således omkring kulstoffets omsætning og overførsel gennem iltningsproduktet CO₂ og dets genbrug efter reduktion ved fotosyntesen til nyt liv.

Store mængder CO₂ er fastlagt som karbonater i enorme geologiske aflejringer, især som calciumcarbonater, måske i størrelsesordenen 10 mio. gigatons C (en gigaton er en milliard ton).

I jordoverfladen findes måske 5000 gigatons C overvejende som vækstssubstratet humus, og som opløst i havene måske 40.000 gigatons, mens atmosfærens meget omtalte CO₂-indhold kun synes at være ca. 800 gigaton C. Altså ret så ubetydeligt i forhold til de øvrige forekomster. Se min første erindringsbog, Gyldendal, 1983, side 408.

Ved cementfabrikation, kalkbrænding og kalkning af agerjord overføres årligt store mængder CO₂ fra de geologiske aflejringer af CaCO₃ til atmosfæren, ligesom det sker ved afbrænding af fossilt brændsel, kul, olie og gas, der nu ensidigt forkættes på et måske tvivlsomt grundlag.

Planterverdenen synes i midten af det 20. århundrede totalt at have været af et noget mindre omfang end tidligere. I megen jord i middelhavslandene samt i de mange nye ørkener var skovene mere eller mindre forsvundne ved overgræsning o.l. gennem de sidste 4-5000 år som følge af den stadigt voksende menneskemængde med deres husdyrgræsning og anden udpining af jorden, der nu bl.a. ved overkalkning af agerjord langsomt mister en del af den humus (med et ca. 58 pct. kulstofindhold), der synes at være den afgørende frugtbarhedsfaktor i jorden (”SOM” i international betegnelse), regulerende af vand, luft og næringsfrigørelsen i jordoverfladen.

Til gengæld er verdens animalske belastning gradvist vokset op til nu over 6 milliarder mennesker, på vej mod mellem 8 og 10 mia., som ventes nået i dette århundrede.

Hvordan ser det så ud med atmosfærens aktive CO₂-indhold, som helst skulle kunne formidle den nødvendige kulstofmængde til livets nu aktuelle løbende behov og omfang. Problemet, der nu må synes aktuelt, er altså: har vi i dagens virkelighed for meget CO₂ i atmosfæren, som politikerne og mange andre mener – eller har vi snarere for lidt til det voksende livs hidtil voksende behov?

Fra et sandsynligt maksimum i kultiden og evt. før er vort

CO₂-niveau i atmosfæren siden faldet til det minimum på 2,8 promille, vi kendte under sidste verdenskrig, og er siden da steget godt 25 pct. til nu ca. 3,6 promille i atmosfæren. Er det nu nok?

Hvad er der så sket med livet i verden siden sidste verdenskrig? Det er måske i alt fordoblet i omfang. Verdens fødevarerproduktion synes fordoblet efter den grønne revolution i Indien fra 1960 frem til ca. 1990 og gav et forspring frem for befolkningstilvæksten, der gik lidt langsommere, befolkningen synes kun godt fordoblet siden krigen til nu. Men også vore skove har, såvel i Sverige som her, vist tilvækstforøgelse pr. ha på rigeligt 50 pct. i det halve århundrede. Jeg har samme indtryk fra USA's skove i det nordvestlige hjørne, hvor også kornudbytterne er rigeligt fordoblede takket være nye sorter og metoder samt øget syntetisk kvælstofgødning siden krigen i den basiske form som Urea og fl. ammoniak.

Alt tyder på hen imod en fordobling af den aktuelle fotosyntese siden krigen, så hvorfor skulle vi ikke også vente at have set hen mod en fordobling af atmosfærens CO₂-indhold fra de ca. 2,8 promille til hen mod 0,5 promille over samme tidsrum. Vi har næppe i dag for meget CO₂ i luften, snarere for lidt til verdens behov. Vi kender vel alle drivhusgartnernes vellykkede forsøg på at øge plantevæksten i drivhusene ved øget CO₂-produktion efter kulstofafbrænding.

Den megen propaganda om de tropiske skovrydninger er stærkt overdrevne. Arealtabet er afgjort mindre end hævdet ved de statistiske fejlfortolkninger. Urskovene kan jo vokse op igen, eller arealet går ind i landbrugsproduktionen med en fortsat organisk produktion.

Iltproduktionen fra fotosyntesen kan ventes at være tilsvarende forøget fra den nu øgede fotosyntese, og James Lovelock har i sin berømte bog *Gaia* fra 1979 antydnet, at verdensatmosfærens iltindhold måske netop reguleres omkring de 20 pct. ved øgede skov- og steppebrande, hvis iltindhold hæves kendeligt over de 20 pct. tendensen dertil synes nu at være synlig!

Tørt træ forbrænder mere eksplosivt, (exotermt) ved under 10 pct. varmeindhold, og tendensen dertil ville øges stærkt, hvis iltindholdet i luften øgedes henmod de 25 pct. Derved og ved methanforbrændingen er der en øget tendens til CO₂-dannelse i atmosfæren, og vi er måske allerede for langt bagud i forhold til vor levende verdens krav. Alligevel bekæmper vi CO₂ med beskatning og med kostbar alternativ energi for at undgå CO₂'s specielle "drivhuseffekter", som vist kun er relativt moderat sammenlignet med vanddampens, som er langt mere effektiv som sådan. Men det er meget sværere at få med i computermodellerne end CO₂-promillen, som man har gode tal på. Vandprocenten i atmosfæren varierer stort med vejret og skydannelserne, og vi ved af egen erfaring hvor lidt, man kan vide herom. Mindet om den sokratiske viden burde måske understreges og sættes på IT.

Noter

Juncker, Flemming (1983): *Men morsomt har det været*. København: Gyldendal.

Anmeldelser

American Beauty – en Oscar-vinder

American Beauty. Instruktør: Sam Mendes. USA, 1999. Længde: 2 timer og 2 minutter.

Ved sidste års uddeling af det amerikanske filmakademis traditionsrige Oscarpris, var filmen *American Beauty* en af de store vindere. Den vandt prisen for bedste film og blev også belønnet i en række andre kategorier. Her hjemme fik filmen også megen opmærksomhed og vandt både en Robert- og en Bodilpris for bedste udenlandske film.

American Beauty er en ambitiøs film. Det er en film, der vil sige noget, hvilket gør den interessant at se nærmere på. Hvad er det den vil sige?

Nogle mener, at filmen bare er en satire over livet i suburbia, Anytown, USA. Andre at den handler om midtlivskrise og et opråb – en påmindelse om det vigtige i livet.

Jeg mener, at filmen er et angreb på en bestemt kultur. Filmen er et frontal angreb på de mest grundlæggende og originale amerikanske værdier og således også på det kapitalistiske system. De originale amerikanske værdier er bl.a.:

Livet som noget lyst og positivt; viljen til og troen på, at man kan skabe sit eget liv; at man har fri vilje og ens valg således har betydning; at man er villig til at arbejde hårdt for at nå sine mål; at det kan lade sig gøre at nå sine mål, og at man faktisk opnår tilfredsstillelse, når dette sker; vilje til at kæmpe for sine overbevisninger; fornuft og rationalitet; at man er fri til at handle på baggrund af sin fornuft; produktiv skabelse som formål; ambition; uafhængighed; integritet og ærlighed; retfærdighed; selvtillid bygget på resultater; optimisme baseret på dygtiggørelse og kompetence; stolthed; grænseløse vi-

sioner skabende ubegrænset muligheder.

Alle ovennævnte værdier er vigtige værdier i et kapitalistisk samfund, der bygger på frihed, privat ejendomsret, kontraktfrihed, frit marked, retssikkerhed, sundt pengevæsen og således fremmer arbejdsdeling, videns- og færdighedsspecialisering og kapitalakkumulering til vores alles gavn.

Betydningen af den ironiske titel *American Beauty* er i virkeligheden "Ugly America".

Lad mig prøve at begrunde denne opfattelse. Jeg vil gøre det ved at prøve at vise, hvordan jeg ser de forskellige roller i filmen.

Persongalleriet

Datteren i filmen har rollen som den uskyldige og neutrale betragter. Hun betragter flere af de andre karakterer i filmen for til sidst at foretage et valg mellem dem. Hun vælger mellem hendes mor, far, veninde og kæreste. Hun ender med at vælge kæresten, som hun rejser væk med. Filmens morale kommer frem ved hendes endelige valg af kæresten.

Kæresten, der af sine omgivelser betragtes som lidt af en særling, og også har været indlagt på psykiatrisk hospital, er i virkeligheden filmens helt og personen med den rigtige, gode og sande livsfilosofi. Han er først og fremmest meget selvsikker. I pressede situationer er han den mest afbalancerede og fornuftige. Han er i stand til med ganske kort kendskab til andre personer at lave præcise personanalyser og at analysere og forstå situationen han befinder sig i. Han er kærlig og afslappet, og den der er i bedst balance med sig selv. Han betragter og undres over sine omgivelser, som han filmer, ligesom når

vi studerer dyr.

At være selvsikker, have personkendskab, være afbalance- ret, afslappet og i balance med sig selv er jo alle positive egen- skaber. Hvad er det så for en livsindstilling, han har, der gør ham istand til at opnå disse eftertragtede personenskab- er?

Der er særligt to steder, hvor hans filosofi kommer til ud- tryk. Det ene sted er, hvor han filmer en maltrakteret og død måge. Pigerne (datteren og hendes veninde) synes, det er un- derligt og ulækkert, men han svarer dem, at han filmer mågen, fordi den er utrolig smuk, som den ligger der og er død. Det, der gør den smuk i hans verden, er, at den er død. Den er lige død, og er således i hans ræsonneren så tæt på Gud, som noget jordisk kan komme. Den er lige på grænsen mellem det jor- diske og det guddommelige. Altså holder han en mystisk tro om et liv hos Gud efter det jordiske – og det jordiske liv som noget mindreværdigt, siden det er smukt at forlade det.

Det andet sted, hvor hans filosofi kommer til udtryk, er scenen, hvor han har sin kæreste med hjemme og spørger hende, om hun vil se det smukkeste, han nogensinde har set. Det er en videooptagelse af en hvid papirpose, som bevæger sig tilfældigt rundt i luften afhængigt af, hvorfra vinden blæser. Uden mening, uden mål, uden selv aktivt at gøre noget eller at kunne gøre noget. Den følger bare strømmen. Den er fuld- stændigt prisgivet sine omgivelser. Hvor posen havner afhæn- ger af de udefra kommende påvirkninger. Begreber som for- tjeneste eller skyld – og således retfærdighed – er irrelevante. Fri vilje og evner er ligeledes irrelevante. Mening og formål har heller ingen betydning.

Derudover pusher han marihuana, og er altid parat til at fortælle den nødvendige løgn eller gøre og sige, hvad der er opportunt i den givne situation. Bedst repræsenteret, da han i filmen siger: "...never underestimate the power of denial".

Hvis det lyder som overfortolkning, så lad os se på de an- dre roller.

Pigens mor repræsenterer en række amerikanske værdier – særligt: Ambition, stræben efter succes, produktiv skabelse, materialisme, hårdt arbejde, enhver er sin egen lykkes smed. Hun prøver at arbejde hårdt for at nå sine mål, som grundlæg- gende er materiel og familiemæssig succes og allervigtigst om- givelsernes anerkendelse og respekt.

Hun laver familiemiddage, ordner have, holder hus, klæder sig pænt, spiller musik, passer på sine ting og forsøger at slå igennem som ejendomsmægler ved hårdt arbejde. Hun går sågar så langt, at hun gør de huse rene, som hun har i kommis- sion for, at de skal præsentere sig bedre.

Herudover præsenteres hun i filmen som en kunstig, over- fladisk og ulykkelig skabning på sammenbruddets rand. Som render rundt og anvender primitiv positivtæknings gentagelses- teknikker til det komplet latterlige. Da hun ikke har succes i sin egen karriere, skifter hun teknik og prøver med sin seksualitet at komme med på den vindende side. Hendes mål retfærdiggør således hendes midler. Det vigtige for hende er succes, koste hvad det vil. Hendes potentielle voldelighed med pistolskydning og muligvis anvendelse af mord mod filmens slutning supplerer denne mål/middel fortolkning.

Pigens far, der også er filmens fortæller, er hovedfiguren, som det er meningen, at man skal identificere sig med.

Han lever et ordinært borgerligt liv med kone, barn og firmajob. Han og moren er kørt hver sin vej – eller mere præ- cist han er helt stoppet – og hun kører nu hjemmet. Han er totalt fremmedgjort på sit arbejde og tager bestemt ikke ære

i at gøre det godt. Han kan ikke reagere på sin situation, fordi han er bange for at miste, hvad han trods alt har. Han er gået helt i stå. Det er ikke før, at han har givet op og ikke længere har noget at miste, at han tør svare igen på arbejdet og i ægte- skabet. Han mister interessen for sin kone og er ligeglåd med, at hun nu har en affære. Og da han søger arbejde efter at være blevet fyret (han siger faktisk selv op, men først, når han for- nemmer, at opsigelsen er på vej) svarer han på en forespørgsel: "I am looking for a job with the least possible amount of responsibillity". Jo mere simpelt det nye job er, des bedre – back to basics.

Han begynder at ryge stærke joints, spille gammelt hippie- musik og motionere lidt for at kunne komme i bukserne på en ung teenagepige (en anden slags virkelighedsflugt). Dette øn- ske om at komme i seng med denne pige, som han intet ved om, gøres til hele formålet med hans nye liv.

Hans umiddelbare paralysering var konsekvensen af at leve i et materielt og konkurrencefyldt kapitalistisk samfund, som han beskriver med udsagn som: "For 14 years I have been a whore for the advertising industry" eller "...it's fascism", da han beskriver sit syn på, at hans virksomhed har ansat et kon- sulentfirma til at assistere dem i forbindelse med en rationaliseringsproces, der samtidig indebærer en fyringsrunde.

Han fornemmer, at han har mistet noget i sit liv, men han ved ikke rigtig, hvad det er. Ihvertfald ikke i starten af filmen. Senere i filmen kommer han til at tænke på en sommer, han havde som ung, hvor han var glad. Han beskriver det sådan: "I flipped burgers all summer. I didn't do anything but partying and get laid". Efter fyringen og hans nyvundne forståelse af, hvad der er vigtigt i livet, vælger han da også et job hos burger- kæden Smileys og forsøger således at vende tilbage til denne dybere mening med livet og adgang til lykken.

Ligesom moren repræsenterer veninden også et sæt ameri- kanske værdier. Hun er "the All American cheer leader girl" med glæde, optimisme og selvtilid. Hun udstråler succes. Hun viser sig at være totalt falsk og kunstig. Hun forestiller at have alle svarene og have prøvet det hele, men har slet ingen svar og heller ikke prøvet noget, selvom hun udtaler sig med stor sik- kerhed. Hun er i virkeligheden meget usikker og uden funda- ment.

Kærestens far er militærmand og en tredje repræsentant for de amerikanske værdier, nemlig: patriotisme, struktur, målsætning, planlægning, disciplin, rationalitet, vilje, som han prædiker til sin søn. Han tager en interesse i sin søn til forskel fra pigens far. Han er nervøs over, at sønnen, som tidligere har anvendt narkotiske stoffer, er begyndt at anvende dem igen. Det er let at regne ud, at det er faren og hans militante ratio- nelle disciplin, der er skyld i, at sønnen i det hele taget er star- tet på dette, for ikke at blive fuldstændigt lammet af faren, sådan som moren er blevet det.

De øvrige karakteristika, som faren tillægges, giver et klart billede af hvilken værdi filmens skaber tillægger sådan en type. Han beskrives som nazist, skabsbøsse og homofob på en og samme tid, hamrende intolerant og mere end almindelig vol- delig.

Ejendomsmægleren Buddy Kane eller "The King of Real Estate", som pigens mor har en affære med, er også en stor parodi. Han hedder Buddy, fordi de færreste bliver rige i en kapitalistisk økonomi uden at være dygtige til at tilfredsstille deres kunders behov og således kan opfattes som en slags "buddy" med disse. Men man skal ikke glemme, at når kun-

derne giver den succesfulde kapitalist position og penge, så bliver han "King" – og hvad kan en konge? Han kan få kvinder. Bedst udtrykt, da han er i seng med Annette Benning (pigens mor) samtidig med, at hun skriger "fuck me your majesty!".

Buddy King og pigens mor er også begge to blandt filmens eksempler på, hvor overfladisk og kunstigt det succesfulde Amerika er. Bedst illustreret i scenen, hvor han siger til hende, mens hun beundrende nikker: "It is my philosophy that in order to be successful one must project an image of success at all times".

Filmens anti-kapitalistiske budskab

Jeg mener, at filmen advokerer en livsfilosofi om at give op, lad dig drive af strømmen, lev simpelt uden mål og uden værdier – back to basics. Du har ikke noget at miste, og du kan derfor forfølge selv den mindste indskydelse, som dine drifter giver dig. Slap af, sæt dig til at vente på døden, som er smuk. Der er noget efter det underlegne jordiske liv, du kan se frem til. Det er symboliseret ved flere ting udover heltens mystiske tro, bl.a. også fortælleren, som er død, da han fortæller historien og endvidere filmens slutning, hvor vi bevæger os tilbage op i skyerne, hvorfra vi også kom ved filmens begyndelse. Sex er det mest behagelige tidsfordriv indtil, vi kan nå denne guddommelige tilstand. Problemet er bare, at de rige og succesfulde er "King", hvorfor det ville være bedre med et samfund uden konkurrence, hvor alle er lige, og kvinderne således ikke forbeholdt de rige.

Filmens er anti-liv, anti-jordisk, anti-fornuft, anti-fri vilje,

Maos ofre

Jung Chang: *Vilde svaner*. Oversat af Jan Bredsdorff. København: Rosinante Paperbacks, 1991. 618 sider.

Tager man et blik over det københavnske gadebillede dukker cafeer og restauranter op med kommunistiske navne som "Castro" og "KGB". I Kina strømmer turisterne til boder, hvor man kan købe *Maos Lille Røde*. Der kan endda købes moderigtige lightere, der spiller Maos slagsange. De tidligere og nuværende kommunistiske ledere er åbenbart kitsch.

Men gad vide hvad for eksempel De Etniske Mindretals Sammenslutning i Danmark ville sige til, hvis man åbnede en Hitler-bar på Sankt Hans Torv? Hvorfor tages der ikke afstand fra kommunismens rædsler på samme måde, som der med rette tages afstand fra nazismens? En meget udbredt begrundelse er, at kommunisterne var godtroende og derfor ikke kunne gøre for det. Det er svært at have sympati for maoismen efter at have læst Jung Changs roman *Vilde svaner*. Endnu sværere er det at have sympati for de mennesker, der tilmed driver plåt på kommunismens ofre.

Vilde svaner udkom i 1991 og er siden hen blevet en bestseller. Forfatteren, der forlod Kina efter Maos fald, skildrer på godt og ondt Kinas historie gennem tre generationer: forfatterens, hendes mors og hendes bedstemors. *Vilde Svaner* er en historisk og selvbiografisk roman. Forfatterens karakteristik af de tre kvinder – de vilde svaner – er en smule unuanceret og upersonlig, idet den ligger sig tæt op af den såkaldte socialrealistiske genre. Styrken i bogen er derfor mere den personlige skildring af kommunismens umenneskelige konsekvenser end selve beskrivelsen af de tre kvinder.

Kulturrevolutionen (1966-1976) beskrives i bogen som

anti-ambition, anti-formål, anti-værdier, anti-materialisme, anti-amerikanisme og anti-kapitalisme. Filmens metode er at sammenkoble positive kapitalistiske værdier med negative personsegenskaber eller ulykke i flere af filmens roller. De typer som symboliserer amerikanske/vestlige værdier beskrives som kunstige, overfladiske, ulykkelige, intolerante, fascistiske og voldelige.

Filmens helt derimod, som er løgner og opportunist, mystiker og opgivende hash-rygende eskapist fremstilles som den mest sunde og livsduelige, og er den der vælges af den uskyldige og neutrale dommer (pigen) til sidst.

Filmens blev symptomatisk for vores tid – og for Hollywood og medieverden – som nævnt højt berømmet og belønnet med en række Oscars, bl.a. for bedste film, bedste instruktion, bedste mandlige hovedrolle og ikke mindst bedste originale manuskript.

Ærlighedsvis må jeg indrømme, at filmen er godt lavet og med gode skuespillere, der trods dens onde budskab, gør den vældigt underholdende at se. Men den bekræfter blot det indtryk af Hollywood, som en af anti-kapitalismens højborgere, hvorfra anti-kapitalismen spredes på en underholdende og let fordøjelig facon. Som liberale intellektuelle bør vi være opmærksomme på dette og advare derom.

Per Henrik Hansen

Mao Tse-Tungs altoverskyggende ønske om at fastholde sit livsværk. Først med rødgardisterne, så rebellerne og til sidst med firebanden. Historikeren Paul Johnson har beskrevet kulturrevolutionen som historiens hidtil største heksejagt (Johnson, 1983: 224). Mao mente, at der skulle destruktion og nedbrydning til for at kunne konstruere og opbygge samfundet. Disse ord tilskyndede og legaliserede vandalismen og total krænkelser af mennesker og rettigheder. Måske var kulturrevolutionen som Jung Chang antyder også resultatet af en proces, der antog sin egen dynamik og involverede samfundsmæssige kræfter, som Mao havde svært ved at styre – rødgardisterne, hæren og rebellerne.

Under Maoismen voksede der ifølge Jung Chang en generation af teenagere op, som var parate til sammen med Mao at bekæmpe "klassefjender" for enhver pris. Disse rødgardister sluttede sig til Maos kulturrevolution med slagordene: "Vi sværger at gå i blodig krig mod enhver, som vover at sætte sig op imod Kulturrevolutionen, og som vover at sætte sig op imod Formand Mao". Rødgardisterne krænkede enhver ejendomsret ved eksempelvis at lukke og beslaglægge tehuse, cafeer, privat teatre, restauranter og lignende.

Mao opfordrede også rødgardisterne til at udse sig en bred vifte af ofre, eksempelvis forfattere, kunstnere, videnskabsmænd og højtstående embedsmænd. Lærere var bedre mål end forældre, som kun kunne angribes på splittet og isoleret vis, skriver Jung Chang. I den kinesiske kultur udgjorde de også vigtige autoritetsskikkelser og på stort set hver eneste skole i Kina blev lærere overfaldet og slået, undertiden til døde. Nogle skolebørn oprettede fængsler, hvor lærerne blev udsat for tortur. Uddannelsessystemet gik helt i stå. Om dette skriver

Jung Chang: "Alt det jeg elskede var ved at forsvinde. Det tristeste for mig var plyndringen af biblioteket: taget med de gyldne teglsten, de fornemt udskårne vinduer, de blåmalede stole... Bogreoler blev væltet, og nogle elever flånsede bøger i stykker bare for sjov. Mange af de bøger, som overlevede, endte senere som brændsel i folks komfurer".

Et andet aspekt ved kulturrevolutionen var fordømmelsesmøder, hvor klassefjender og intellektuelle blev nedgjort og ofte fysisk afstraffet. Det var ikke kun eliten, der betalte en høj pris. Som Jung Chang detaljeret beskriver blev alle indfanget i kulturrevolutionens vanvid. Kulturrevolutionen behøvede ikke et KGB, da døtre angav mødre, naboer angav hinanden etc. Folk, der ikke angav hinanden for at være pro-kapitalistiske, blev selv mistænkt for at være klassefjendske. Dette angiver, der ødelagde enhver tillid og alle sociale normer, påvirker det kinesiske samfund den dag i dag.

Jung Chang fortæller ligeledes om, hvordan millioner af byboer blev sendt i eksil på landet. Kapitalist-elskere blev sendt ud til kadreskoler for at komme på bedre tanker, og unge blev sendt ud på landet for at blive reformeret. Forfatterens mor og far blev begge interneret, fordi de blev anklaget for at være klassefjendske på trods af at de begge bestred forholdsvis høje poster indenfor administrationen og partiet. Således fortæller hun om, hvordan hendes mor blev tvunget til at underskrive "tilståelser", hvori hun indrømmede at have sympatiseret med kapitalismen.

Om en af moderens interneringer skriver Jung Chang: "Om vinteren tvang man hende til at knæle i koldt vand, til hun besvimede. To gange satte man hende på, hvad man kaldte en "tigerbænk". Min mor måtte da sidde på en smal bænk med benene strakt frem for sig. Hendes overkrop var bundet til en søjle og benene til bænken, så hun ikke kunne bevæge sig eller bøje benene. Så blev der presset mursten under hendes hæle. Hensigten var at brække knæene eller hofteknoglerne".

Hvordan kunne alle disse krænkelser ske? Forfatteren ser elendigheden som et resultat af Maos personlighed og maoismens uvidenhed. Mao forstod hæslige menneskers instinkter, såsom misundelse og vrede, og vidste hvordan han skulle mobilisere dem til egen gavn. Han herskede ved at få folk til at hade hinanden. Ved at gøre dette fik han almindelige mennesker til at udføre opgaver, som i andre diktaturer blev udført af en professionel elite. Endvidere nævner forfatteren,

Before Night Falls – anti-kommunisme på film

Before Night Falls. Instruktør: Julian Schnabel. USA, 2000. Længde: 2 timer og 15 minutter. Filmen har ikke haft dansk premiere.

Det hører til sjældenhederne, at der laves film om kommunismens forbrydelser. Det er ikke fordi, der mangler dramatisk materiale. Tænk blot på hvilke gruppevækkende historier man kunne fortælle med udgangspunkt i Lenin, Stalin, Mao, Hönecker, Ceaucescu og Pol Pot. Den kommunistiske undertrykkelse har heller ikke skortet på personlige skæbnehistorier, som kunne gengives med stor effekt på filmplæret. Fagforeningsfolkene i Solidaritet og deres kamp mod den polske militærjunta, den forfærdelige behandling af de sovjetiske systemkritikere, overgrebene på de tilbageværende jøder bag jerntæppet, og så videre.

Men eksistensen af dette enorme autentiske materiale har ikke ansporet hverken amerikanske eller europæiske filmkunst-

at Mao indså, at kultureliten var et naturligt mål for en stort set analfabetisk befolkning. Kulturrevolutionen er derfor med rette blevet karakteriseret som analfabeters og halvstuderendes revolution mod intellektuelle - "Brilleberne", som de blev kaldt (Johnson, 1983: 224). Om reaktionen på Maos død i 1976 beretter Jung Chang, at kineserne sørgede over Maos død. På den anden side var folk blevet dygtige til komediespil i en sådan grad, at de forvekslede det med deres sande følelser. Gråden for Mao var måske blot endnu en programmeret handling i deres programmerede liv, skriver Jung Chang.

Vilde Svaner er en fængende bog, der ærligt og medlevende beskriver de grusomme omvæltninger, der er sket i kommunismens Kina. Den beskriver hvordan hovedpersonerne fra at se kommunismen som et fælles samlingspunkt, ser Maos styre som ødelæggende og en trussel for deres liv. Beskrivelsen af kulturrevolutionen giver en fornemmelse af, hvordan det må være at få berøvet en hver tanke, en hver nydelse og være under konstant overvågning af ens nærmeste familie og venner.

Måske skal der i virkeligheden flere billeder til før folk kan og vil indse, hvor sørgelig og ond kommunismen har været og stadigvæk er. *Vilde Svaner* er ikke kun et billede af kommunismens ofre, men en skildring af en omfattende destruktion af enhver kreativitet til at skabe og fundamentet for at være individ. Det er derfor svært ved at se det sympatiske i, at studerende eksempelvis på Københavns Universitet holder Mao-fester, spiser middage på KGB eller Castro for den sags skyld. På muren langs med Assistens Kirkegård på Nørrebro i København står der med røde bogstaver: "Leve Maoismen". For de kinesere, der er flygtet fra kommunismen, må det være en underlig fornemmelse at komme til det såkaldte "Frie vesten" og blive konfronteret med disse slagords dumhed og ondskab.

Reference

Kjeld Erik Brødsgaard (1997): *Kina efter Deng*. København: Gyldendal.

Paul Johnson (1983): *Verdens historie, 2. del. Fra 1949 til 1980'erne*. København: Nordisk Forlag.

Pernille Johansson

ner til at gengive historierne på film. Sidste år beklagede forfatteren Kenneth Lloyd Billingsley i en artikel i det amerikanske tidsskrift *Reason* netop det faktum, at der er lavet alt for få film om den marxistisk-leninistiske totalitarisme. Billingsley skrev, at dette "kommunisme-underskud" i filmhistorien, svarer til, at der siden 1945 ikke var lavet film om de allieredes sejr og om nationalsocialismens forbrydelser (Billingsley, 2000).

Nu er der dog rådet en smule bod på dette underskud med Julian Schnabels film *Before Night Falls*. Filmen har store kunstneriske kvaliteter, men det er dens anti-kommunistiske tema, der gør den interessant at anmelde i dette tidsskrift.

Filmen er en filmatisering af den cubanske forfatter Reinaldo Arenas' erindringer *Antes que anochezca* – *Before Night Falls* – som han skrev kort før sin død i 1990 (ingen af Arenas værker er udkommet på dansk). Man følger ham fra fødslen i 1943, op gennem ungdomsårene i Fidel Castros Cuba og til

sidst ind i eksilet i USA.

Historien er stærk fordi den på den ene side beskriver Arenas' seksuelle frigørelse som homoseksuel og succes som ung forfatter, og på den anden giver et foruroligende indblik ind i kunstnerens lidelser under Castros regime. Arenas bliver forfulgt, overvåget, fængslet og mishandlet fordi han var homoseksuel – for Castros macho-marxisme tillader ikke homoseksualitet. I takt med, at Arenas profilerer sig som forfatter, bliver han også udpeget som politisk dissident. Hans bøger bliver forbudt i Cuba og han får sine manuskripter smuglet ud af Cuba og udgivet i bl.a. Frankrig og USA. Han bliver arresteret og sat i det brutale El Morro-fængsel, hvor overlever ved at skrive breve for analfabeterne blandt sine medindsatte, hvilket vil sige stort set dem alle sammen.

I filmen oplever vi således både hans kreative udvikling, mens han er 20'erne og den tortur han udsættes for som voksen. I 1980 får han endelig mulighed for at forlade Cuba, da Castro sender 250.000 "uønskede" personer – kriminelle, homoseksuelle og mentalt syge – ud af landet. Han tager til New York, hvor en af filmens mest rørende scener udspiller sig. Arenas sidder på bagsædet af en amerikansk Cadillac med taget nede. Det sneer, han læner sig tilbage på bilen bagsmæk og vender ansigtet op mod nattehimmelen. Grinende af lykke over at være kommet ud i friheden lader han sig køre igennem New Yorks gader, mens sneen falder ned over ham som i "ticker tape parade".

Filmen beskriver i sine slutscener Arenas langsomme død af AIDS. Han lever i fattigdom og har ikke råd til behandling. Her vender filmen sig mod det amerikanske samfund, som ganske vist har givet Arenas seksuel og politisk frihed, men som ikke er i stand til at hjælpe ham på trods af den alvorlige diagnose. Han døde som følge af et selvmord ukendt og fattig i sin lejlighed i 1990 med en "I Love New York"-pose over sit hoved. Her synes budskabet at være, at Arenas led på Cuba, men han døde i USA. "I live on the edge of every society in the world," som Arenas siger til sidst i filmen.

Således formår Schnabel at samle et helt liv i sin film sammen med en række politiske budskaber. Fra fødsel til død får vi historien om Arenas' tragiske liv på lidt over to timer. Udover at introducere Reinaldo Arenas til et bredt publikum, så er det filmens fortjeneste, at vi bliver mindet om de mange mennesker, der lider under totalitære regimers ufattelige brutalitet.

Enhver der i Castro ser en folkehelt, bør se *Before Night Falls*. Filmen skildrer glimrende det cubanske systems intolerance og voldsomme fremgangsmetoder overfor anderledes tænkende. Arenas skæbne er blot en blandt mange. Siden 1953 har Castros regime slået 15.000-20.000 mennesker ihjel og fængslet over 200.000 mennesker på grund af deres politiske holdninger. Og overgrebene fortsætter den dag i dag.

Arenas var "farlig" for kommunisterne på Cuba, fordi han var bøsse og fordi han skabte smuk kunst. Som en af Arenas' sympatisører siger i filmen: "People that make art are dangerous to any dictatorship. They create beauty, and beauty is the enemy. Artists are counterrevolutionary, and so you are a counterrevolutionary, Reinaldo Arenas."

Det er den spanske skuespiller Javier Bardem (Jamón, *Jamón* og *Kødet Skælver*), der spiller Arenas som voksen. Bardem blev Oscar-nomineret for rollen som bedste mandlige hovedrolle. Instruktøren Julian Schnabel er først og fremmest kendt som en af 1980'ernes store avant-garde kunstmalere. I 1996 lavede han sin første spillefilm *Basquiat* om den sorte kunstner

Jean-Michel Basquiat, der gennem sit samarbejde med blandt andre Andy Warhol blev kanoniseret frem som maler i 1980'ernes New York og som døde 27 år gammel af narkotikamisbrug i 1988.

Reference

Billingsley, Kenneth Lloyd (2000): Hollywood's Missing Movies – Why American films have ignored life under communism. *Reason*, Juni 2000.

Nikolaj Gammeltoft

Ny redaktion

Denne udgave af tidsskriftet Libertas markerer et skifte på redaktørposten. Ved præsidiemødet i februar blev Nikolaj Gammeltoft valgt til at efterfølge Peter Kurrild-Klitgaard som tidsskriftsredaktør. Kurrild-Klitgaard skal fra juni i år til februar 2002 være gæsteforsker ved Columbia University's Institute of Social and Economic Research and Policy.

Siden 1997 har Peter Kurrild-Klitgaard været ansvarshavende redaktør for Libertas. I den periode har tidsskriftet udviklet sig til at blive en udgivelse af meget høj kvalitet med såvel originale danske tekster som oversatte udenlandske tekster. Han har tilført Libertas et akademisk tilsnit, der har gjort Libertas til noget af en sjældenhed på den danske højrefløj: et intellektuelt forum for borgerlig-liberale i Danmark.

På den måde kan man sige, at Kurrild-Klitgaards redaktion af Libertas har fulgt F.A. Hayeks opfordring til at bibringe det liberale projekt en intellektuel dimension. Den opfordring kom Hayek med i sin artikel fra 1949 "Intellectuals and Socialism", hvor den østrigsk-fødte økonom afdækkede socialismens enorme indflydelse på den intellektuelle elite i samfundet. I Hayeks ånd er Libertas i dag det eneste alternativ til den række af udgivelser, som udgives af den akademiske venstrefløj i Danmark.

Men Libertas har i Kurrild-Klitgaards tid på redaktørposten ikke bare serveret udfordrende artikler for den trofaste skare af læsere i selskabets medlemsskreds, tidsskriftet har også formået at opfylde behovet for at introducere liberal tænkning til et bredere publikum. Der er således ingen tvivl om, at Libertas takket været Peter Kurrild-Klitgaards enestående indsats har etableret sig som det fremmeste organ for liberal tænkning i Danmark.

Nikolaj Gammeltoft er uddannet cand.scient.pol. fra Københavns Universitet i 1998. Nye i redaktionsgruppen er også cand.polit. Per Henrik Hansen og stud.scient.pol. Jacob Wimpffen Bræstrup. Peter Kurrild-Klitgaard forbliver i redaktionen af tidsskriftet, som han har været en del af siden grundlæggelsen i 1986.

Præsidiemødet i februar markerede også andre udskiftninger på centrale poster i Libertas. På sekretærposten blev stud.scient.pol. Pernille Johansson valgt i stedet for Christopher Arzrouni, som ønskede at træde tilbage efter tre flotte år med mange spændende aktiviteter og en stadig stærkere profilering af selskabet i offentligheden.

På posten som forretningsfører blev stud.polit. Niels Kristian Schmidt valgt i stedet for Sune Wæsel. Wæsel har i parløb med Arzrouni leveret en solid og tidskrævende indsats, som blev kronet med overdragelsen af et af de flotteste og mest velkonsoliderede regnskaber i selskabets historie – blandt andet er egenkapitalen blevet fordoblet i Wæsels tre-årige periode som forretningsfører. Stud.oecon.agro. Mikkel Kroglund Andersen afløser Nikolaj Gammeltoft som redaktør af nyhedsbrevet Libertas.

Bidragydere til dette nummer

Christopher Arzrouni, cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet, er tidligere sekretær for Selskabet Libertas og til daglig ansat i en større dansk erhvervsorganisation.

Nikolaj Gammeltoft, cand.scient.pol. fra Københavns Universitet, arbejder for en større dansk televirksomhed og er dette tidsskrifts redaktør.

Per Henrik Hansen, cand.polit. fra Københavns Universitet, arbejder i den finansielle sektor for et nystartet dansk investeringsselskab.

Pernille Johansson, stud.scient.pol. ved Københavns Universitet, er sekretær for Selskabet Libertas. I efteråret 2000 opholdt hun sig i Kina i forbindelse med sine studier.

Flemming Juncker er tidligere modstandsmand, grundlægger af Junckers Industrier i Køge og en fremtrædende debattør. Han er desuden modtager af dette års Adam Smith Pris.

Klaus Nørskov, journalist fra Danmarks Journalist Højskole, arbejder som kommunikationschef for en større dansk virksomhed.

Jens Rohde er medlem af Folketinget for Venstre og medstifter af netværket Mod-ATTAC.

Den synlige hånd

Liberalismens vinde blæser igen

En række valgsejre i det forløbne har bekræftet tendensen: liberalismen er tilbage som den dominerende politiske retning. I Mexico, USA og Japan har vælgerne stemt borgerligt-liberale politikere ind på regeringsmagten. Således er Silvio Berlusconi sejr i Italien blot det seneste eksempel på, at socialismen er sendt til tælling.

Af Nikolaj Gammeltoft

Det startede med Vicente Fox' sejr ved det mexicanske præsidentvalg i juli 2000. Med en højreorienteret kampagne brød Fox regeringspartiet PRI's 71 år lange monopol på regeringsmagten og varslede et opgør med korrupsion og bureaukrati. Så vandt republikaneren George W. Bush over demokraten Al Gore ved det amerikanske præsidentvalg i november/december 2000. Og i foråret 2001 kom den konservative Junichiro Koizumi til magten i Japan. Senest har Silvio Berlusconi sejr ved valget i Italien bekræftet tendensen: liberalismen er tilbage.

For Fox, Bush, Koizumi og Berlusconi har alle det til fælles, at de er eksponenter for en klassisk liberal politik. Alle er de valgt på et politisk program, der indeholder skattelettelser, tilslutning til markedsøkonomiske principper og en afstandtagen fra den kvælende velfærdsstat.

Berlusconi sejr betyder, at der nu sidder borgerligt-liberale regeringer i Italien, Spanien, Østrig Irland og Belgien. Inden for den nærmeste fremtid kan Danmark og Sverige måske også skrives til denne liste. Således er der ved at blive etableret en modvægt til de socialistiske regeringer i først og fremmest Tyskland og Frankrig.

1990erne var ellers mørke år for liberalismen, hvad angår den politiske indflydelse på regeringsniveau i de fleste vestlige lande. Bill Clintons socialdemokratiske politik i USA tjente som inspiration for først og fremmest Tony Blair og Labourpartiet i Storbritannien.

Men også her hjemme gav den nye venstrefløjspolitik vind i sejlene til de socialistiske partier – ligesom den gjorde i resten

af Europa.

Højdepunktet for den socialdemokratiske magtinflydelse i Europa var selvfølgelig Østrig-sagen i starten af 2000. Europas politiske elite fik med opbakning fra USA's præsident indført en boycott af EU-landet Østrig, fordi landets vælgere havde tilladt sig at bryde socialdemokraterne og de kristlige-demokraters magtmonopol, som de to partier havde delt i mellem sig siden 2. Verdenskrig.

Efter Østrig-sagens fiasko for EU, er det dog svært at se, hvordan den slags aktioner vil kunne gentage sig. Ikke desto mindre tales der nu så småt rundt omkring i Europa om, hvorvidt lignende sanktioner skal indføres overfor Berlusconi og Italien. Sandsynligvis er der ikke blandt EU-landene flertal for en aktion. Men snakken om sanktioner bekræfter, at når en politiker udfordrer status quo og åbenlyst bekæmper de sidende magthavere, så gælder alle midler.

Med Berlusconi sejr ser det som sagt ud til, at balancen mellem liberale og socialister i Europa er på vej til at blive tippet til de liberales fordel. Således ser det altså heldigvis ud til, at socialdemokratismen er på vej væk igen efter 10 år som den dominerende politiske orientering i vesten. Dermed kan nye liberale politikere atter fortsætte det arbejde, som USA's Ronald Reagan og Storbritanniens Margaret Thatcher startede for cirka tyve år – nemlig arbejdet med en sikring af individets frihed og en tilbagerulning af velfærdsstaten.